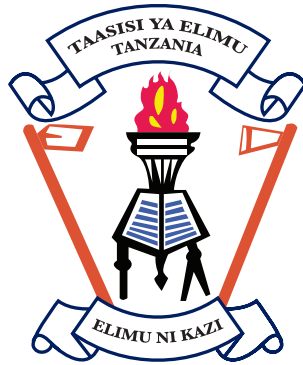

TAASISI YA ELIMU TANZANIA

MWONGOZO WA MWALIMU WA KUFUNDISHIA ELIMU YA AWALI

TAASISI YA ELIMU TANZANIA

MWONGOZO WA MWALIMU WA KUFUNDISHIA ELIMU YA AWALI

© Taasisi ya Elimu Tanzania
Toleo la Kwanza, 2016

ISBN. 978 - 9976 - 61- 429 - 9

Mwongozo huu umetayarishwa na:
Taasisi ya Elimu Tanzania
Kitalu Na. 686, Barabara ya Ali Hassan Mwinyi
S. L. P. 35094
Dar es Salaam
Simu: 255 - 22 - 2773005
Nukushi: 255 – 22 - 277 4420
Tovuti: www.tie.go.tz
Baruapepe: director.general@tie.go.tz

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kuiga, kunakili, kutafsiri, kupiga chapa au kutoa andiko hili kwa namna yoyote ile bila idhini ya Taasisi ya Elimu Tanzania.

YALIYOMO

SHUKRANI	iv
DIBAJI	v
VIFUPISHO.....	vi
UTANGULIZI	vii
SURA YA KWANZA: UCHAMBUZI WA MTAALA.....	1
1.1 Dhana ya Mtaala Unaojenga Umahiri.....	1
1.2 Vifaa vya Mtaala Vinavyosaidia Kujenga Umahiri.....	1
1.3 Uhusiano Kati ya Mtaala na Vifaa Vyake	3
SURA YA PILI: UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI WA WATOTO WA ELIMU YA AWALI	4
2.1 Dhana ya Ufundishaji na Ujifunzaji	4
2.2 Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia Zinazojenga Umahiri	5
2.3 Zana za Kufundishia na Kujifunzia	5
2.4 Elimu Jumuishi	6
2.5 Taratibu za Kutekeleza Ratiba ya Kila Siku	7
SURA YA TATU: UPIMAJI WA MAENDELEO YA MTOTO KATIKA ELIMU YA AWALI	9
3.1 Dhana ya Upimaji wa Maendeleo ya Mtoto	9
3.2 Aina za Upimaji.....	11
3.3 Zana za Upimaji	11
3.4 Tathmini ya Maendeleo ya Mtoto	13
SURA YA NNE: MCHAKATO WA UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI WA UMAHIRI	14
4.1 Maandalizi ya Ufundishaji	14
4.2 Kuwawezesha Watoto Kujenga Umahiri	16
REJEA	53
VIAMBATISHO	54

SHUKRANI

Taasisi ya Elimu Tanzania (TET) inatoa shukrani kwa wote walioshiriki kwa namna moja au nyingine katika kufanikisha uandishi wa mwongozo huu. Shukrani hizi zinatolewa kwa Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es Salaam, Chuo cha Ualimu Singachini, Mhonda na Montessori-Msimbazi, Shule ya awali Chang'ombe, Tusiime na Mwere B na Idara ya Uthibiti Ubora - Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (WEST). Aidha, TET inatoa shukrani kwa shirika la kimataifa la kuhudumia watoto UNICEF Tanzania kwa ufadhili ambao umefanikisha uandishi wa mwongozo huu.

Dkt Elia Y. K. Kibga
Kaimu Mkurugenzi Mkuu
Taasisi ya Elimu Tanzania

DIBAJI

Ufanisi katika ufundishaji na ujifunzaji wa Elimu ya Awali hutegemea kwa kiasi kikubwa jinsi mtaala utakavyotekelezwa. Ili mtaala utekelezwe vyema na kwa kiwango kinachotarajiwa, ni muhimu mwalimu awe na mwongozo wa kufundishia Elimu ya Awali ambao umeandaliwa kwa dhumuni hili. Mwongozo huu ni zana itakayomsaidia mwalimu kutafsiri na kutekeleza mtaala wa Elimu ya Awali.

Uandaaji wa mwongozo huu umetokana na mabadiliko ya Mtaala wa Elimu ya Awali ambao umeandaliwa kwa kuzingatia mabadiliko ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya mwaka 2014. Mtaala wa Elimu ya Awali unasisitiza ujenzi wa umahiri kwa mtoto na kumfanya kuwa kitovu cha ujifunzaji. Mwongozo huu umebainisha mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji kupitia shughuli mbalimbali ambazo zitamwezesha mtoto kujenga umahiri uliokusudiwa. Umahiri utakaojengwa kutokana na mtaala wa Elimu ya Awali utamwezesha mtoto kukidhi mahitaji yake ya ukuaji kimwili, kiakili, kihisia na kijamii na kumwandaa kwa elimu ya msingi na maisha ya baadaye.

Mwongozo wa mwalimu wa Elimu ya Awali ni nyenzo muhimu itakayomsaidia mwalimu kumwezesha mtoto kujenga umahiri unaokusudiwa. Ni matarajio yangu kuwa mwongozo huu utakuwezesha kuwa mbunifu na mnyumbufu katika kuyatumia vyema mazingira yanayokuzunguka ili kumwezesha mtoto kujifunza kwa ufanisi.

Dkt Elia Y. K. Kibga
Kaimu Mkurugenzi Mkuu
Taasisi ya Elimu Tanzania

VIFUPISHO

TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TET	Taasisi ya Elimu Tanzania
UKIMWI	Ukosefu wa Kinga Mwilini
UNICEF	United Nations Children's Education Fund
WEST	Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia
VVU	Virusi vya Ukimwi

UTANGULIZI

Usuli

Mwalimu, ni muhimu kuelewa kuwa Elimu ya Awali inatolewa kwa watoto kwa lengo la kuwakuzi kiakili, kimwili, kijamii na kihisia. Mtoto wa Elimu ya Awali anatakiwa kujenga umahiri ambao atautumia katika maisha yake ya kila siku na utamwandaa kwa elimu ya msingi. Kwa kuzingatia hilo, Taasisi ya Elimu Tanzania (TET) imeandaa Mtaala na Muhtasari wa Elimu ya Awali ambao unalenga kuwajengea watoto umahiri uliokusudiwa. Sanjali na mtaala, TET pia imeandaa mwongozo wa mwalimu wa kufundishia Elimu ya Awali ambao utautumia katika mchakato wa ufundishaji. Mwongozo huu umebainisha umahiri anaostahili kujenga mtoto wa Elimu ya Awali kupitia shughuli mbalimbali ambazo atazifanya. Pamoja na mwongozo huu, mwalimu unatakiwa kuzingatia maudhui yote ya mtaala na muhtasari wa Elimu ya Awali na kufanya maandalizi mengine yanayostahili ili kuleta ufanisi katika ufundishaji na ujifunzaji.

Lengo la Mwongozo

Lengo kuu la kuandaa mwongozo huu ni kukusaidia wewe mwalimu kutafsiri na kutekeleza mtaala wa Elimu ya Awali unaozingatia umahiri. Mwongozo huu umebainisha mchakato wa ufundishaji wa umahiri kupitia shughuli mbalimbali ambazo zitafanywa na mtoto. Mwalimu unapaswa kumwezesha mtoto kujenga umahiri husika kupitia shughuli zilizobainishwa, mbinu na zana stahiki za kufundishia na kujifunzia pamoja na kufanya upimaji wa maendeleo ya mtoto hatua kwa hatua.

Umuhimu wa Mwongozo

Mwalimu, mwongozo huu ni muhimu kwako kwa kuwa utakusaidia kuboresha mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji wa umahiri uliobainishwa katika mtaala na muhtasari wa Elimu ya Awali. Mwongozo umebainisha shughuli za kutenda mtoto ambazo zitamwezesha kujenga umahiri husika. Mwongozo huu pia umeelezea kwa kifupi kuhusu mtaala unaojenga umahiri na unasisitiza ufundishaji na ujifunzaji wa masuala mtambuka ikiwa ni pamoja na stadi za maisha, mazingira, Jinsia na Virusi Vya Ukimwi (VVU) na Ukosefu wa Kinga Mwilini (UKIMWI). Mwalimu unapaswa kuusoma na kuelewa mwongozo huu ili uweze kutekeleza mtaala wa Elimu ya Awali kwa ufanisi.

Muundo wa Mwongozo

Mwongozo huu umegawanyika katika sura nne. Sura mbili za mwanzo zinatoa maelezo mafupi kuhusu uchambuzi wa mtaala na ufundishaji na ujifunzaji wa watoto wa Elimu ya Awali. Sura ya tatu inatoa maelezo kuhusu maandalizi ya ufundishaji na namna ya kuwezesha ujenzi wa umahiri ambao mtoto wa Elimu ya Awali anastahili kuujenga. Mwalimu unashauriwa kupitia sura mbili za mwanzo ili kupata uelewa wa kutosha kabla ya kuanza mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji wa umahiri uliobainishwa. Aidha sura ya nne inaeleza kuhusu upimaji wa maendeleo ya mtoto wa Elimu ya Awali.

Walengwa wa Mwongozo

Walengwa wakuu wa mwongozo huu ni Mwalimu wa Elimu ya Awali na Mwalimu Msaidizi wa Elimu ya Awali katika kituo shikizi. Hata hivyo, mwongozo unaweza kutumiwa na wadau wengine wa elimu kama vile Walimu Wakuu, Wathibiti Ubora wa Shule, Wamiliki wa Shule, Kamati za Shule na Wazazi walio na watoto katika darasa la Elimu ya Awali.

Matumizi ya Mwongozo

Mwongozo huu utatumika sambamba na Muhtasari wa Elimu ya Awali wakati wa kufanya maandalizi ya ufundishaji na ujifunzaji. Mwalimu, inakupasa kuupitia mwongozo huu kwa makini ili kubaini umahiri anaotakiwa kujenga mtoto, shughuli zilizopendekezwa, mbinu za kufundishia umahiri huo, zana za kufundishia na kujifunzia na zana za upimaji wa maendeleo ya mtoto.

SURA YA KWANZA

UCHAMBUZI WA MTAALA

Mwalimu, karibu katika sura ya kwanza ya mwongozo wa mwalimu wa kufundishia Elimu ya Awali. Katika sura hii utajifunza dhana ya mtaala unaojenga umahiri na jinsi ya kuchambua mtaala wa Elimu ya Awali na vifaa vyake. Vile vile utajifunza uhusiano uliopo kati ya mtaala na vifaa vyake ili kuweza kutekeleza ipasavyo.

Umahiri unaotarajiwa kujengwa

Baada ya kujifunza sura hii, mwalimu utaweza:

- i) Kueleza dhana ya mtaala unaojenga umahiri
- ii) Kuchambua vifaa vya mtaala
- iii) Kueleza uhusiano kati ya mtaala na vifaa vyake

1.1 Dhana ya Mtaala Unaojenga Umahiri

Mtaala wa Elimu Awali unaozingatia umahiri ni ule unaomwezesha mtoto kujenga umahiri kupitia vitendo mbalimbali vya ujifunzaji. Mtaala huu umeandaliwa kwa kuzingatia umahiri anaostahili kuujenga mtoto katika nyanja zote za ukuaji na ujifunzaji kiakili, kimwili, kijamii na kitabia. Mtaala huo unamwezesha mtoto kumudu maisha yake ya kila siku na kumwandaa kwa elimu ya msingi.

Mwalimu, je mtaala unaozingatia ujenzi wa umahiri una sifa gani? Pamoja na majibu yako, mtaala unaojenga umahiri una sifa mbalimbali ikiwemo ujifunzaji kwa vitendo, ujifunzaji unaolenga utendaji, kuhusisha ujifunzaji na maisha ya kila siku na kuchochea ubunifu na kufikiri kwa kina. vile vile mtaala huu unasifa ya kumshirikisha mtoto katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji kama mtendaji mkuu. Kazi yako ni kumwongoza mtoto kufanya shughuli mbalimbali ambazo zitamwezesha kujenga umahiri uliotarajiwa. Kwa kuwa umahiri unajengwa kupitia shughuli anazotenda mtoto, mwalimu unapaswa kutumia mbinu na zana stahiki za kufundishia na kujifunzia ambazo zitaamsha ari ya mtoto kujifunza na tabia ya udadisi itakayomsaidia kujenga dhana mbalimbali za kile anachojifunza.

1.2 Vifaa vya Mtaala Vinavyosaidia Kujenga Umahiri

Mwalimu, unatakiwa kutumia vifaa mbalimbali ili kutekeleza mtaala unaojenga umahiri. Hebu jiulize ni vifaa gani muhimu unatakiwa kuwa navyo ili uweze kutekeleza mtaala kikamilifu? Je kuna uhusiano gani kati ya vifaa hivyo? Bila shaka baadhi ya vifaa ambavyo utataja ni pamoja na muhtasari, kitabu cha kiada na mwongozo wa mwalimu wa kufundishia Elimu ya Awali. Vifaa vyote hivi vitakusaidia katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji ili kumwezesha mtoto kujenga umahiri uliokusudiwa.

1.2.1 Muhtasari

Mwalimu, kumbuka kuwa muhtasari ndio unaobainisha mambo yote unayotakiwa kuwafundisha watoto katika muda maalum. Muhtasari wa Elimu ya Awali umeandaliwa ili kuwawezesha watoto kujenga umahiri uliokusudiwa. Muundo wake una vipengele

vitano ambavyo ni: umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli za kutendwa na mtoto, viashiria pendekezwa vya upimaji na idadi ya vipindi.

Umahiri mkuu ni uwezo wa kutenda jambo kwa usahihi na kwa ufanisi unaokusudiwa kufikiwa na mtoto baada ya kujifunza kwa muda fulani. Umahiri mkuu unajengwa na umahiri mahususi kadhaa. Umahiri mahususi ni uwezo anaoujenga mtoto kupitia shughuli mbalimbali anazotenda kwa muda maalumu. Aidha, viashiria pendekezwa ni matendo yanayooneshwa na mtoto baada ya kujenga umahiri uliokusudiwa kwa kipindi fulani. Idadi ya vipindi ni kadirio la muda utakaotumika katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia uzito wa umahiri mahususi na shughuli za kutenda mtoto.

1.2.2 Mwongozo wa Mwalimu

Mwongozo wa mwalimu ni kifaa kinachoweza tendo la ufundishaji na ujifunzaji ndani na nje ya darasa. Mwongozo huu utatumika sambamba na muhtasari na kitabu cha kiada. Mwalimu unatakiwa kuzingatia mwongozo huu katika kufundisha shughuli mbalimbali za kutenda watoto.

1.2.3 Kitabu cha Kiada

Kitabu cha kiada ni kitabu kilichoandaliwa kwa kuzingatia umahiri uliopo katika muhtasari. Kitabu hiki ni muhimu sana katika ufundishaji na ujifunzaji wa mtoto darasani. *Je, mwalimu unafikiri kina umuhimu gani?* Bila shaka utaeleza kuwa kitabu hiki kinamsaidia mtoto kuelewa dhana vizuri na kwa urahisi zaidi. Kitabu cha kiada kinapaswa kuwa na michoro au picha zaidi kuliko maandishi kwa kuwa watoto bado hawajaweza kusoma maandishi. Baadhi ya sifa za kitabu cha kiada ni pamoja na kuwa na picha kubwa zenye rangi za kuvutia zinazowakilisha dhana moja, maandishi makubwa na yanayoonekana kwa urahisi, jalada imara na la kuvutia, kurasa chache na kimeandikwa kwa kuzingatia umri na uwezo wa watoto.

Katika kutekeleza mtaala huu, kuna vitabu sita (6) vya kiada ambavyo vimeandaliwa kwa kuzingatia umahiri. Vitabu hivi vina picha za baadhi tu ya shughuli katika umahiri husika. Hata hivyo, kuna baadhi ya picha ambazo mwalimu unaweza kuzitumia kufundishia shughuli zaidi ya moja. Mwalimu unapaswa kuwa mbunifu na kutafuta picha nyingine ambazo zitakusaidia kufundisha shughuli mbalimbali. Vitabu hivyo vya kiada ni:

- i) Tucheze Michezo na Sanaa Zetu
- ii) Najifunza Kuhesabu
- iii) Najifunza Kushirikiana
- iv) Najifunza Kuwasiliana
- v) Tutunze Afya Zetu
- vi) Tutunze Mazingira

Aidha, Taasisi ya Elimu Tanzania imeandaa vitabu mbalimbali vya hadithi vitakavyo mwezesha mtoto kujenga umahiri mbalimbali ulioainishwa katika muhtasari wa elimu ya awali.

1.3 Uhusiano Kati ya Mtaala na Vifaa Vyake

Mwalimu, baada ya kupitia vipengele vinavyoelezea vifaa vya mtaala utagundua kuwa kuna uhusiano mkubwa kati ya mtaala na vifaa vyake. Mtaala wa Elimu ya Awali umeandaliwa kwa kuzingatia falsafa ya nchi katika elimu na sera ya elimu na mafunzo. Maudhui ya muhtasari yanatokana na mtaala. Mwongozo wa mwalimu na kitabu cha kiada vinaandaliwa kwa kuzingatia muhtasari na vinatumika sanjali na muhtasari wakati wa kufanya maandalizi ya ufundishaji. Hivyo ufanisi wa utekelezaji wa mtaala unategemea uhusiano uliopo kati ya mtaala husika na vifaa vyake.

SURA YA PILI

UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI WA WATOTO WA ELIMU YA AWALI

Mwalimu, karibu katika sura ya pili ya mwongozo. Katika sura hii utajifunza mambo mbalimbali kuhusu ufundishaji na ujifunzaji wa watoto wa Elimu ya Awali. Mambo haya ni pamoja na dhana ya ufundishaji na ujifunzaji, mbinu na zana stahiki za kufundishia na kujifunzia Elimu ya Awali, elimu jumuishi na taratibu za kutekeleza ratiba ya kila siku

Umahiri unaotarajiwa kujengwa

Baada ya kujifunza sura hii, mwalimu utaweza:

- i) Kueleza dhana ya ufundishaji na ujifunzaji wa watoto wa Elimu ya Awali;
- ii) Kubainisha mbinu stahiki za kufundishia watoto wa Elimu ya Awali;
- iii) Kubainisha zana stahiki za kufundishia na kujifunzia watoto wa Elimu ya Awali.
- iv) Kuzingatia elimu jumuishi katika ufundishaji wako.
- v) Kutekeleza ratiba ya kila siku ipasavyo

2.1 Dhana ya Ufundishaji na Ujifunzaji

Mwongozo huu umejikita zaidi katika kutoa maelezo ya namna ufundishaji na ujifunzaji unavyotakiwa kufanyika. Maelezo haya yanamsaidia mwalimu kuwawezesha watoto kujenga umahiri uliokusudiwa. Ufundishaji na ujifunzaji wa Elimu ya Awali katika mtaala na muhtasari wa mwaka 2016 unasisitiza ujenzi wa umahiri na umemlenga mtoto kama mtendaji mkuu katika shughuli za ujifunzaji. Shughuli hizo huchochewa na uchangamshi wa awali unaomwezesha mtoto kuchunguza, kudadisi na kuwa mbunifu. Ujenzi wa umahiri kwa mtoto unategemea misingi ya ufundishaji na ujifunzaji katika Elimu ya Awali. Misingi hiyo ni pamoja na:

- (i) Ufundishaji na ujifunzaji unafanyika kwa vitendo;
- (ii) Ukuaji na ujifunzaji vinahusiana;
- (iii) Kila mtoto hujifunza kulingana na uwezo wake;
- (iv) Maendeleo ya mtoto na ujifunzaji vinategemea ushirikiano wa mwalimu, familia na jamii inayomzunguka;
- (v) Mtoto hujifunza kutokana na maarifa ya awali aliyonayo na jinsi maarifa hayo yanavyohusishwa na mazingira yake; na
- (vi) Uzingatiaji wa usafi na usalama wa mtoto na mazingira ya kufundishia na kujifunzia.

Mwalimu unapaswa kujua kwamba watoto wanatofautiana katika mahitaji yao ya kujifunza. Wapo watoto wenye mahitaji maalum katika kujifunza na unapaswa kuwabaini na kuwasaidia ili waweze kujifunza na kujenga umahiri uliokusudiwa.

Unaweza kuwabaini kwa njia zifuatazo:

- i) Kufanya upimaji gunduzi;
- ii) Kuwabaini wakati wa kufundisha na kujifunza;
- iii) Kutambulishwa na wazazi au walezi wa watoto hao; na
- iv) Kutumia wataalam katika vituo maalumu vya upimaji wa watoto wenye mahitaji maalum

2.2 Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia Zinazojenga Umahiri

Ufundishaji na ujifunzaji wa watoto wa Elimu ya Awali unatakiwa uzingatie zaidi utendaji wa mtoto. Mwalimu unatakiwa kutumia mbinu ambazo zinawashirikisha watoto kuwa watendaji zaidi katika kujifunza. Jukumu lako linakuwa ni kuwaongoza, kuwaelekeza au kuwaonesha namna ya kufanya vitendo mbalimbali. Mambo ambayo unapaswa kuyazingatia unapochagua mbinu za kufundishia na kujifunzia ni pamoja na:

- (i) Umri na uwezo wa watoto;
- (ii) Mahitaji maalum waliyonayo watoto katika kujifunza;
- (iii) Ushiriki wa mtoto katika kutenda;
- (iv) Upatikanaji wa zana za kufundishia na kujifunzia;
- (v) Idadi ya watoto darasani; na
- (vi) Shughuli inayotarajiwa kutendwa na watoto.

Mwalimu, unafikiri ni mbinu zipi zinafaa kufundishia Elimu ya Awali? Pamoja na majibu uliyonayo, baadhi ya mbinu zinazopendekezwa kufundishia watoto wa Elimu ya Awali ni pamoja na onesho mbinu, uchunguzi, kazi mradi, ngonjera, michezo, nyimbo, hadithi, maigizo, mashairi ya watoto, matembezi ya galari, maswali na majibu, bungua bongo na majadiliano. Mwalimu unashauriwa kuwa mnyumbufu katika kuchagua mbinu kulingana na mahitaji, mazingira ya watoto na hali halisi ya darasa lako kwa wakati huo.

2.3 Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Ufundishaji na ujifunzaji wa watoto utafanikiwa zaidi iwapo mwalimu utatumia zana stahiki za kufundishia na kujifunzia. Zana hizi zinamwezesha mtoto kujenga dhana ya kitu anachofundishwa kwa urahisi kwa kuwa anatumia milango mingi ya fahamu. Mwalimu unashauriwa kuwa mbunifu na mnyumbufu katika kutumia zana halisi zinazopatikana katika mazingira ya watoto. Zana za kufundishia na kujifunzia zinatakiwa kuwa na sifa mbalimbali: Sifa hizo ni pamoja na:

- (i) Ziendane na umri na uwezo wa watoto;
- (ii) Ziwe salama kwa watoto;
- (iii) Ziwavutie watoto;
- (iv) Ziwe ni zile zinazojenga ubunifu na udadisi wa watoto;
- (v) Ziwe imara na za kudumu;
- (vi) Zilenge kujenga dhana iliyokusudiwa; na
- (vii) Ziwe kubwa na zinazoonekana vizuri.

Mwalimu, unapochagua zana za kufundishia na kujifunzia watoto wa Elimu ya Awali, kuna mambo muhimu ambayo unapaswa uyazingatie kama ifuatavyo:

- (i) Upatikanaji wa zana kwa urahisi;
- (ii) Mahitaji ya watoto wote wakiwemo wenye mahitaji maalum;
- (iii) Shughuli utakayofundisha;
- (iv) Mbinu utakayotumia kufundisha shughuli husika;
- (v) Idadi ya watoto darasani; na
- (vi) Mazingira na hali halisi ya darasa.

Baadhi ya zana ambazo mwalimu unaweza kutumia kufundishia watoto wa Elimu ya Awali ni pamoja na kibao fumbo, bao, karata, dadu, domino, chati ya mchezo wa ngazi na nyoka, drafti, vihesabio na midoli, kadi za herufi, kadi za namba, kadi za picha, vipande vya mbao, kanda za video, runinga, redio. Zana nyingine ni simu, michoro ya picha mbalimbali, picha, filimbi, kengele, ngoma, zeze, kinanda, viongeza sauti, vikuza maandishi, zana mguso/mkwaruzo, kamusi ya lugha ya alama, alfabeti ya lugha za alama na mashine za Braille.

Vifaa unavyoweza kutumia nje ya darasa ni pamoja na kizimba cha mchanga, bembea za aina mbalimbali, michezo telezi, mipira, matairi na kamba. Aidha, katika darasa la Elimu ya Awali kunatakiwa kuwa na kona za ujifunzaji ambazo ni maeneo yaliyowekwa vifaa/zana mbalimbali za kujifunzia ambazo watoto wanaweza kuzitumia wakati wa ujifunzaji darasani au wakazitumia kwa muda wao wenyewe kulingana na vionjo vyao. Baadhi ya kona hizo ni kona ya Hisabati, Sayansi, Nyumbani, Sanaa, Dukani, Lugha (Kusoma na Kuandika), Michezo na Eneo la Mchanga na Maji ambalo litakuwa nje ya darasa. Hata hivyo kati ya kona hizo, kona ya Hisabati, Lugha na Michezo ni lazima ziwepo katika kila darasa la Elimu ya Awali. Zana za Elimu ya Awali zinaweza kupatikana kwa njia mbalimbali ikiwa ni pamoja na kutengeneza, kununua, kufaragua na kuokoteza. Mwalimu unapaswa kuhakikisha kwamba unaandaa zana za kutosha za kufundishia na kujifunzia kabla ya kwenda kufundisha darasani. Aidha, kutakuwepo na kivunge cha kufundishia na kujifunzia Elimu ya Awali ambacho kitakuwa na vifaa mbalimbali na maelekezo ya namna ya kutumia vifaa hivyo.

2.4 Elimu Jumuishi

Elimu jumuishi hufanyika wakati wanafunzi wenye mahitaji maalumu na wasio na mahitaji maalum wanashiriki kujifunza katika darasa moja. Huu ni utaratibu unaozingatia mahitaji na ushirikishwaji wa kila mtoto wakiwemo wenye mahitaji maalumu kama vile watoto wa mtaani, wanaoishi katika mazingira magumu, yatima, wenye usikivu na uoni hafifu, wenye kujifunza taratibu, wenye magonjwa na ulemavu. Elimu hii inasaidia kubaini vikwazo vya ujifunzaji ili kuweka mikakati stahiki ya kuwezesha upatikanaji wa fursa ya elimu.

2.4.1 Darasa Jumuishi

Darasa jumuishi ni darasa ambalo mwalimu na watoto wanashirikiana katika shughuli mbalimbali na kujenga mazingira ambayo kila mtoto anajisikia salama, anasaidiwa na anatiwa moyo wa kuelezea maoni na matatizo yake. Watoto katika darasa hili wana mahitaji tofauti ya ujifunzaji pamoja na kukabiliwa na changamoto tofauti za ujifunzaji.

Mwalimu ni vema kulifahamu darasa lako kwa idadi, tabia na mitindo yao ya ujifunzaji ili uweze kuwasaidia inavyotakiwa

Je, utafanya nini ili wanafunzi hawa waweze kujifunza sawa na wengine? Pamoja na majibu yako uliyonayo, zingatia haya yafuatayo:

- i) Mahitaji ya watoto na mazingira stahiki ya ujifunzaji
- ii) Ushiriki wa mtoto katika tendo la kujifunza.
- iii) Kuhamasisha watoto kushiriki kikamilifu katika kujifunza
- iv) Ushiriki wa wazazi katika maendeleo yao ya kitaaluma, afya, imani na malezi
- v) Kuweka mikakati ya upimaji ili kufanya utambuzi wa mapema.
- vi) Kuwepo kwa vifaa vinavyoendana na mahitaji ya watoto
- vii) Kutoa kazi zinazowashirikisha watoto wote.
- viii) Kutumia vitendo na ishara zinazoendana na mitindo mbalimbali ya tabia ya ujifunzaji wa watoto, kwa mfano wale wanaojifunza kwa kuona, kusikia na kutenda.
- ix) Kuzingatia jinsi katika ufundishaji na ujifunzaji

2.4.2 Wajibu wa Mwalimu Katika Darasa Jumuishi

Katika darasa jumuishi kila mtoto ni wa kipekee na anajifunza kulingana na mahitaji yake. Hivyo wajibu wa mwalimu katika kutekeleza elimu jumuishi ni pamoja na:

- i) Kutumia mbinu na mikakati shirikishi inayokidhi mahitaji ya ujifunzaji pamoja na kutoa fursa sawa kwa watoto wote,
- ii) Kuwezesha ujifunzaji kwa kumshirikisha kila mtoto kulingana na mahitaji yake.
- iii) Kukuza uelewa katika stadi mbalimbali kwa kutumia zana za kuona, kusikia, kupapasa/kugusa, kuonja na kunusa. Utumiaji wa zana hizi uzingatie afya na usalama wa watoto.
- iv) Kushiriki na watoto katika ujifunzaji ili kuwasaidia watoto kujenga dhana ya kile kilichokusudiwa kupitia mwalimu/mlezi. (siwezi kufanya, naweza kufanya lakini kwa kusaidiwa, naweza kufanya mwenyewe bila msaada)
- v) Kuuliza/kudodosa kwa kutumia mbinu stahiki.
- vi) Kutoa shughuli zinazomwezesha mtoto kujifunza kutumia milango ya fahamu zaidi ya mmoja.
- vii) Kushirikisha watoto katika uandaaji na utengenezaji wa zana za kufundishia na kujifunzia.
- viii) Kushirikisha wazazi katika maendeleo ya kitaaluma, kiafya, kiimani na kimalezi (tabia na mienendo) ya watoto.

2.5 Taratibu za Kutekeleza Ratiba ya Kila Siku

Mwalimu, unafikiri ni mambo gani yanafanyika katika shule ya awali kuanzia mtoto anapofika mpaka anaporudi nyumbani? Mambo yanayofanyika shuleni kuanzia watoto wanapofika mpaka wanaporudi nyumbani ndiyo yanatengeneza utaratibu wa siku ambao ndiyo unaunda ratiba ya siku. Kwa kawaida mahitaji ya ujifunzaji ya mtoto ndio

yatakayokuongoza kutengeneza ratiba ya kila siku kwa sababu watoto hawalingani bali hutofautiana kwa mahitaji na uwezo wa kujifunza.

Kwa nini ni muhimu kuwa na ratiba na taratibu katika shule ya awali? Umuhimu wa kuwa na ratiba na taratibu katika shule ya awali ili kukuwezesha kutekeleza mtaala na muhtasari wa elimu ya awali kikamilifu pamoja na majukumu mengine kwa kuzingatia muda uliopangwa. Aidha, utaratibu na ratiba shuleni unawasaidia wazazi/walezi na watoto kujua mtiririko wa matukio ya kila siku shuleni. Mwalimu unapaswa kuandaa ratiba na taratibu zote na kuzisimamia ipasavyo.

Katika kupanga taratibu na ratiba kwa ajili ya shule ya awali unapaswa kuzingatia haki na wajibu wa mtoto kulingana na Sheria ya Mtoto Na. 21 ya mwaka 2009. Sheria hiyo inasisitiza kuwa kila kitu anachokifanya au kufanyiwa mtoto ni lazima kiwe na masilahi kwake. Kwa kuzingatia haki na wajibu wa mtoto, taratibu za kila siku katika shule ya awali ni kama zilivyoainishwa katika Kiambatisho G.

Kabla ya kuandaa ratiba ya siku, ni muhimu kubainisha shughuli unazotaka kufanya siku hiyo. Hata hivyo muda wa kuanza na kumaliza utategemea mazingira. Pamoja na uwepo wa ratiba hiyo, mwalimu unatakiwa kuwa mnyumbufu kulingana na mahitaji ya watoto kwa wakati huo.

SURA YA TATU

UPIMAJI WA MAENDELEO YA MTOTO KATIKA ELIMU YA AWALI

Mwalimu, karibu katika sura ya nne ya mwongozo kuhusu upimaji wa maendeleo ya mtoto wa Elimu ya Awali. Katika sura hii utajifunza dhana ya upimaji wa maendeleo ya mtoto, aina za upimaji na zana za upimaji

Umahiri unaotarajiwa kujengwa

Baada ya kujifunza sura hii, mwalimu utaweza:

- i) Kueleza dhana ya upimaji wa maendeleo ya mtoto
- ii) Kubainisha zana za upimaji
- iii) Kufanya upimaji na tathmini ya maendeleo ya mtoto

3.1 Dhana ya Upimaji wa Maendeleo ya Mtoto

Mwalimu, unaelewa nini kuhusu dhana ya upimaji wa maendeleo ya mtoto? Pamoja na majibu yako, upimaji wa maendeleo ya mtoto hufanyika kwa kufuatilia mabadiliko ya kila siku ya ukuaji na ujifunzaji wa mtoto kimwili, kiakili, kijamii na kihisia. Hivyo mtoto hapewi mitihani wala majaribio ya ulinganifu kwa ajili ya kupima na kutathmini maendeleo yake. Mwalimu unatakiwa ufuatilie maendeleo ya mtoto ya kila siku hatua kwa hatua na kuweka kumbukumbu itakayoonesha jinsi kila mtoto anavyobadilika. Unapofanya upimaji wa maendeleo ya mtoto unatakiwa kuzingatia yafuatayo:

a) Njia ya Upimaji

Njia ya uhakika ya kumpima mtoto ni ile ya kufanya uchunguzi na ufuatiliaji wa maendeleo yake ya kila siku. Uchunguzi huu unatakiwa kufanyika wakati anafanya shughuli mbalimbali za ufundishaji darasani na hata katika ratiba ya siku kubaini maendeleo na ujifunzaji wa mtoto. Kwa hiyo upimaji si tukio la kufanyika siku moja kwani ni vigumu kupata viashiria sahihi vya maendeleo ya mtoto kwa taarifa hiyo.

b) Muktadha wa Upimaji

Kama ilivyoielezwa hapo juu katika njia ya upimaji, muktadha mzuri wa kumpima mtoto ni kupitia uchunguzi wa kila siku. Ushahidi wa maendeleo ya mtoto unatokana na uchunguzi ulioandaliwa wa tabia zinazojitokeza katika hali ya kawaida, mazingira na taratibu za kila siku (nyumbani, shuleni, jamii) unaofanywa na walimu na walezi wengine (wazazi, ndugu na jamaa). Uchunguzi maalum ulioandaliwa na vigezo, pamoja na ufundishaji na mawasiliano na mtoto, yanawasaidia wataalamu kujua mifano ya maisha halisi ya kila mtoto katika kutatua matatizo, lugha, ufahamu, hesabu, stadi za utendaji na mahusiano.

c) Mchakato wa tathmini

Mwalimu unapaswa kukusanya na kuunganisha taarifa za uchunguzi za kila mtoto mara kwa mara katika kipindi cha ujifunzaji wake. Upimaji haufanyiki kama tukio la mara

moja bali hufanyika mfululizo katika kipindi fulani na kurekodi maendeleo na ukuaji wa mtoto katika kipindi cha elimu ya awali.

d) Upimaji Unaozingatia Viwango

Taratibu za upimaji zinasisitiza kuwa upimaji wa maendeleo ya mtoto usifanywe nje ya programu au mtaala husika. Upimaji ni kiini cha maendeleo ya kila mtoto ya kielimu na unazingatia mtaala, ufundishaji na ujifunzaji. Hivyo, mwalimu wa elimu ya awali una wajibu wa kufanya uchunguzi wa maendeleo ya mtoto ya kila siku na ukuaji hatua kwa hatua na kurekodi taarifa kwa ajili ya kuboresha program na maendeleo ya mtoto. Maendeleo hayo yanajumuisha:

- i) Maendeleo ya mtoto kimwili
Eneo hili linahusu mabadiliko ya mtoto kimwili likihusisha mtoto kuongezeka uzito, kimo na maumbile. Upimaji wa mtoto utahusisha mabadiliko ya mtoto katika maeneo hayo pamoja na matendo mbalimbali anayoweza kufanya kulingana na hatua za makuzi. Matendo haya ni yale yanayohusisha misuli mikubwa na midogo kama vile kukimbia, kucheza mpira, kuumba, kuchora na kupaka rangi. Mwalimu unatakiwa kuzingatia huduma za afya, lishe bora na usafi ili kujenga afya bora ya mtoto.
- ii) Maendeleo ya mtoto kiakili
Eneo hili linahusisha kiwango cha uelewa wa mambo na utendaji wa stadi mbalimbali wa mtoto katika kutafsiri, kutofautisha, kulinganisha, kutambua alama, namba, herufi, michoro, picha na kutatua tatizo linalomkabili. Vilevile maendeleo katika kuwasiliana, kusikiliza, kujieleza, kutumia lugha na misamiati, kujenga dhana za kisayansi na kihisabati, kuuliza maswali ya kiudadisi, kufikiri na kutafakari kwa kina.
- iii) Maendeleo ya mtoto kijamii na kihisia
Eneo hili linahusisha mabadiliko ya mtoto kitabia, kimahusiano, utayari katika kutenda, kuiga, kushirikiana, kuwasiliana, kuthamini utu wake na wa watu wengine na kuthamini vitu vilivyoko katika mazingira, kuonesha uvumilivu, uzalendo na kuwa na mtazamo chanya.

Mwalimu, unapaswa kuzingatia mambo yafuatayo katika kufanya upimaji wa maendeleo ya mtoto;

- (i) Kumfahamu kila mtoto na mahitaji yake
- (ii) Kumpima kila mtoto peke yake bila kufanya ulinganifu na watoto wengine
- (iii) Kumpima mtoto kwa kila hatua ya ujifunzaji
- (iv) Kutumia viashiria pendekezwa ili kubaini kiwango cha mabadiliko kilichofikiwa

Taarifa zinazotokana na upimaji zitakuwezesha kupata picha halisi ya mabadiliko ya mtoto hatua kwa hatua katika vipindi tofauti.

3.2 Aina za Upimaji

Upimaji wa maendeleo ya mtoto utafanyika kwa kuzingatia aina kuu tatu za upimaji zifuatazo:

- a) Upimaji Awali
Upimaji huu hufanywa na mwalimu wa darasa la awali kubaini uzoefu wa awali wa mtoto na vitu anavyoweza kuvifanya. Upimaji huu utafanywa mara tu mtoto anapofika shuleni kwa mara ya kwanza ili kubaini uwezo alionao kabla ya kuanza Elimu ya Awali. Aidha, upimaji utamwezesha kubaini mahitaji binafsi ya mtoto, kutoa afua stahiki pamoja na kuandaa mpango wa kumwezesha kufikia malengo yaliyokusudiwa. Upimaji huu pia unatumika kubaini watoto wenye miaka 3 na 4 ambao wana utayari ili waweze kujiunga na Elimu ya Awali. Mwalimu unashauriwa kuzingatia viashiria vilivyoainishwa katika fomu ya viashiria vya utayari wa mtoto (Kiambatisho H) ili uweze kumwandikisha mtoto wa umri wa miaka 3 na 4 kujiunga na darasa la elimu ya awali. Pamoja na fomu hiyo, unatakiwa kuzingatia vigezo vingine kulingana na mahitaji ya mtoto na mazingira.
- b) Upimaji Gunduzi na Chekeche
Upimaji gunduzi ni sehemu ya upimaji endelevu unaolenga kupata taarifa kuhusu uwezo wa mtoto katika kumudu stadi mbalimbali. Taarifa za upimaji huu zitatumika katika kutoa msaada na ushauri stahiki katika malezi, makuzi na maendeleo ya mtoto. Pamoja na upimaji gunduzi, upimaji chekeche utatumika kubaini mtoto mwenye vikwazo vya kujifunza ili kuchukua hatua za kumsaidia.
- c) Upimaji Endezezi
Upimaji endezezi unafanyika wakati wote wa ufundishaji na ujifunzaji ndani na nje ya darasa. Upimaji huu utamsaidia mwalimu kubaini ufanisi wa watoto katika utendaji wa shughuli mbalimbali za kila siku.
- d) Upimaji Tamati
Upimaji huu unafanyika mwisho wa mafunzo ambapo mwalimu anaangalia maendeleo ya mtoto tangu alipoanza elimu awali mpaka anapomaliza elimu ya awali.

3.3 Zana za Upimaji

Maendeleo ya mtoto katika shule yanategemea upimaji wa mara kwa mara unaofanywa na mwalimu. *Je, mwalimu unatumia nini kufanya upimaji?* Bila shaka upimaji unafanyika kwa kutumia zana mbalimbali za upimaji ili kupata na kutunza taarifa za maendeleo ya mtoto tangu anapojiunga na shule hadi anapomaliza. Baadhi ya zana zinazoweza kutumika katika upimaji wa maendeleo ya mtoto ni pamoja na Kadi ya kliniki, Hojaji, Dodoso, Orodha hakiki, Mkoba wa kazi na Fomu ya kumbukumbu ya maendeleo ya mtoto.

Taarifa zinazotokana na matumizi sahihi ya zana hizi zitakusaidia mwalimu kubaini kiwango cha maendeleo alichofikia mtoto. Aidha, ni vyema kuwa na kumbukumbu zilizojazwa kwenye fomu maalum au daftari ambazo zinaonesha shughuli mbalimbali alizotenda mtoto kwa kuzingatia viashiria vilivyowekwa. Yafuatayo ni maelezo mafupi kuhusu zana za upimaji wa maendeleo ya mtoto.

- i) **Mkoba wa kazi**
Mkoba wa kazi ni kifaa kinachotumika kuhifadhi kazi za mtoto alizozifanya katika nyakati tofauti. Kutokana na kazi hizo unaweza kubaini kiwango cha mabadiliko ya utendaji wa mtoto. Mwalimu unatakiwa kumwandalia kila mtoto mkoba wake wa kazi ili kukuwezesha kupima mabadiliko katika nyanja za maarifa, stadi na mwelekeo.
- ii) **Orodha hakiki**
Orodha hakiki ni zana ya upimaji inayotumika kupima utendaji wa mtoto katika shughuli mbalimbali anazofanya katika tendo la ujifunzaji. Unapoandaa orodha hakiki unatakiwa kuandika vigezo ambavyo utavizingatia au kuviangalia wakati wa kufanya upimaji wa shughuli mbalimbali anazofanya mtoto na kurekodi kiwango alichofikia. Vigezo vinavyoandaliwa vinatakiwa viendane na kile unachopima. Mwalimu unaweza kutumia orodha hakiki baada ya kukamilisha umahiri mahususi mmoja ili kubaini ni kwa kiasi gani mtoto ameweza kujenga umahiri mahususi husika. Kiambatisho C kinatoa mfano wa ujazaji wa orodha hakiki kwa umahiri mahususi wa kujali.
- iii) **Hojaji**
Hojaji ni zana ya upimaji inayotumia maswali yaliyoandaliwa ambayo mwalimu huyatumia kupata taarifa kupitia mazungumzo ya ana kwa ana na mtoto au mzazi/mlezi au mtu yeyote anayehusika na maendeleo ya mtoto. Hojaji itakusaidia kubaini mahitaji na matatizo ya mtoto. Mfano wa hojaji ni kama inavyoonekana katika Kiambatisho D
- iv) **Dodoso**
Dodoso ni maswali yaliyoandaliwa kwa lengo la kupata taarifa za maendeleo ya mtoto kwa njia ya maandishi. Dodoso huandaliwa na mwalimu na kujazwa na mtu yeyote ambaye ana taarifa sahihi kuhusu maendeleo ya mtoto husika.
- v) **Fomu ya Maendeleo ya Mtoto**
Upimaji wa maendeleo ya mtoto unaweza pia kufanywa kwa kutumia fomu ya maendeleo ya mtoto. Katika fomu hii, mwalimu utaonesha maendeleo ya watoto katika nyanja zote za ukuaji na ujifunzaji ikiwa ni pamoja na umahiri alioujenga mtoto kwa kipindi husika. Fomu hii pia itaonesha maendeleo ya mtoto kitabia na kiafya. Mwalimu unaweza kujaza fomu hii ya maendeleo ya mtoto baada ya miezi mitatu, mwishoni mwa muhula wa masomo au mwishoni mwa mwaka kulingana na mahitaji yako. Mfano wa fomu ya maendeleo ya watoto ni kama inavyoonekana katika Kiambatisho E.

Aidha, mwalimu unatakiwa kuandaa taarifa ya maendeleo ya mtoto mmoja mmoja ambayo ndiyo itatumwa kwa mzazi kuonesha maendeleo ya mtoto katika ujifunzaji wa umahiri, maendeleo ya kitabia na kiafya. Mfano wa fomu ya taarifa ya maendeleo ya mtoto ni kama inavyoonekana katika Kiambatisho F.

Mwalimu, baada ya kufanya upimaji wa maendeleo ya mtoto, taarifa sahihi zinazotokana na upimaji huo zinatakiwa kuhifadhiwa mahali salama ili ziweze kutumika katika kufanya tathmini ya maendeleo ya mtoto katika hatua mbalimbali. Pia taarifa hizi zinaweza kutumika katika kuwasiliana na wadau mbalimbali wakiwemo wazazi/walezi katika kutatua matatizo ya ukuaji na ujifunzaji wa watoto na pia katika uboreshaji wa programu kwa ujumla.

3.4 Tathmini ya Maendeleo ya Mtoto

Mwalimu unaelewa nini kuhusu tathmini ya maendeleo ya mtoto? Tathmini ni mchakato wa uchambuzi na tafsiri ya takwimu au taarifa ya upimaji ili kufanya maamuzi ya uboreshaji wa huduma stahiki kwa mtoto. Tathmini itakuwezesha kujua ni kwa kiasi gani mtoto anafanya vizuri katika nyanja zote za ukuaji na ujifunzaji. Unapofanya tathmini, kumbuka kuzingatia maeneo yote ya ujifunzaji yaliyoainishwa katika mtaala na muhtasari wa Elimu ya Awali.

Faida ya jumla ya tathmini ni kugundua changamoto katika maendeleo ya mtoto na kuandaa mikakati ya kukabili changamoto hizo. Tathmini inaweza kufanyika mwanzoni, wakati ufundishaji na ujifunzaji unaendelea na mwishoni. Aidha, kutokana na tathmini uliyoifanya unaweza kugundua kuwa mtoto hajafikia kiwango cha utendaji kilichotarajiwa. Hivyo utalazimika kuboresha ufundishaji na ujifunzaji pamoja na kuweka mikakati ya baadaye ya maendeleo ya mtoto.

SURA YA NNE

MCHAKATO WA UFUNDISHAJI NA UJIFUNZAJI WA UMAHIRI

Uwepo wa mtaala mzuri ni jambo moja muhimu, lakini utekelezaji wa mtaala huo kwa ufanisi ni jambo jingine ambalo mwalimu unahitaji kulizingatia sana. Sura hii inaeleza namna utakavyotekeleza mtaala na muhtasari wa Elimu ya Awali. Utajifunza namna ya kufanya maandalizi ya ufundishaji na jinsi ya kuchakata umahiri uliobainishwa katika muhtasari.

Umahiri unaotarajiwa kujengwa

Baada ya kujifunza sura hii, mwalimu utaweza:

- i) Kufanya maandalizi stahiki ya ufundishaji;
- ii) Kubainisha mbinu na zana zitakazomwezesha mtoto kujenga umahiri;
- iii) Kueleza namna ya kufanya upimaji wa shughuli zilizotendwa na mtoto.

4.1 Maandalizi ya Ufundishaji

Maandalizi ya ufundishaji ni jambo la msingi sana ambalo mwalimu unatakiwa kufanya kabla ya kwenda darasani kufundisha. Ili uweze kufundisha kwa ufanisi, yapo maandalizi muhimu ambayo unapaswa kuyafanya. Maandalizi hayo ni pamoja na azimio la kazi, andalio la somo, nukuu za somo na zana za kufundishia na kujifunzia kulingana na umahiri uliokusudiwa.

4.1.1 Azimio la Kazi

Azimio la kazi ni mpango unaotayarishwa na wewe mwalimu ili kukuwezesha kufundisha umahiri mkuu kama ulivyoainishwa katika muhtasari. Mpango huu huonesha jinsi umahiri mkuu ulivyovunjwa katika umahiri mahususi ili uweze kufundishwa kwa muda uliopangwa. Muundo wa azimio la kazi ni kama unavyoonekana katika Kiambatisho A. Maelezo ya kila kipengele ni kama ifuatavyo:

Umahiri Mkuu

Ni uwezo wa kutenda jambo kwa usahihi na kwa ufanisi unaokusudiwa kufikiwa na mtoto baada ya kujifunza kwa muda fulani. Umahiri mkuu hujengwa na umahiri mahususi kadhaa atakazojenga mtoto hatua kwa hatua.

Umahiri Mahususi

Ni uwezo unaojengwa na mtoto katika kutenda shughuli mbalimbali kwa muda maalumu.

Shughuli za Kutendwa na Mtoto

Ni vitendo ambavyo mtoto anapaswa kuvifanya ili kujenga umahiri uliokusudiwa. Kutakuwa na shughuli kuu ambazo zimeainishwa kwenye muhtasari na shughuli ndogondogo ambazo zimeainishwa kwenye mwongozo huu. Mwalimu unapaswa kuangalia ni vitendo gani vitafanywa na mtoto ili kutekeleza shughuli ndogo husika.

Mwezi

Kipengele hiki utajaza mwezi ambao utafundisha umahiri husika.

Wiki

Kipengele hiki utajaza wiki katika mwezi ambao shughuli husika itafanyika.

Idadi ya Vipindi

Ni kadirio la muda utakaotumika katika ufundishaji na ujifunzaji kwa kuzingatia uzito wa umahiri mahususi na shughuli za kutenda mtoto. Kadirio hili la muda limewekwa kwa mfumo wa vipindi ambapo kila kipindi ni dakika 20. Hata hivyo, mapendekezo haya ya idadi ya vipindi yanaweza kubadilika kulingana na mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji.

Vifaa/Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Hivi ni vifaa/zana za kufundishia na kujifunzia zitakazotumika katika mchakato wa kutenda shughuli husika.

Zana za Upimaji

Hizi ni zana za upimaji zitakazotumika kufanya upimaji wa utendaji wa mtoto katika kujenga umahiri mahususi.

Rejea

Hivi ni vitabu, machapisho au vyanzo vingine vya maarifa ambavyo mwalimu atarejea ili kuwezesha umahiri husika.

Maoni

Sehemu hii unaandika maoni yako kuhusu mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji kulingana na kiwango kilichofikiwa au kutofikiwa kwa umahiri uliokusudiwa.

4.1.2 Andalio la Somo

Huu ni mpango unaouandaa wewe mwalimu ambao utafuata wakati wa mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji wa shughuli mbalimbali zinazojenga umahiri mahususi. Katika andalio la somo, mwalimu unaonesha namna utakavyofundisha shughuli husika ukizingatia mbinu, zana na muda uliopangwa. Andalio la somo lina vipengele vifuatavyo: umahiri mkuu, umahiri mahususi, shughuli kuu, shughuli ndogo, vifaa/zana, rejea, shughuli za kutenda mwalimu, shughuli za kutendwa na mtoto, viashiria pendekezwa vya utendaji, tathmini ya ufundishaji na ujifunzaji na maoni. Muundo wa andalio la somo ni kama unavyoonekana katika Kiambatisho B. Maelezo ya vipengele hivi ni sawa na yale yaliyotolewa katika vipengele vya azimio la kazi isipokuwa vipengele vifuatavyo ambavyo havipo kwenye azimio la kazi.

Shughuli za kutenda mwalimu

Ni vitendo anavyofanya mwalimu ili kumwezesha mtoto kujenga umahiri

Shughuli za kutendwa na mtoto

Ni vitendo vinavyofanywa na mtoto ili kujenga umahiri husika

Viashiria pendekezwa vya utendaji

Ni matendo yatakayooneshwa na mtoto baada ya kujenga umahiri uliokusudiwa kwa kipindi fulani

Tafakuri

Hii ni hatua ya kutafakari somo kwa ujumla wake katika hatua zote. Mwalimu unaweza kutumia maswali na majibu kubaini mambo mapya ambayo mtoto amejifunza au kubaini changamoto zilizojitokeza na mafanikio ya ufundishaji na ujifunzaji.

Tathmini ya ufundishaji na ujifunzaji

Mwalimu unatakiwa kufanya tathmini ili kubaini kama lengo la ufundishaji na ujifunzaji limefikwa. Hii itatoa picha ya ufanisi wa vitendo vya ufundishaji wako na ujifunzaji wa watoto.

Maoni

Katika sehemu hii mwalimu unapaswa kutoa maoni kuonesha kufanikiwa/kutofanikiwa kwa ujenzi wa umahiri mahususi uliokusudiwa katika muda uliopangwa.

Baada ya kuandaa Andalio la Somo, mwalimu, unapaswa kuandaa nukuu za somo. Haya ni maudhui unayoyaandaa ili kukusaidia katika ufundishaji wa umahiri husika.

4.2 Kuwawezesha Watoto kujenga Umahiri

Mwalimu, baada ya kujifunza namna ya kufanya maandalizi ya ufundishaji katika sehemu hii utajifunza namna ya kumwezesha mtoto kujenga umahiri uliokusudiwa. Mtaala wa Elimu ya Awali unasisitiza ujenzi wa umahiri wa mtoto katika maeneo yafuatayo: kuhusiana, kuwasiliana, kutunza afya, kutunza mazingira, kumudu stadi za kisanii na kutumia dhana za kihisabati. Ili kuwawezesha watoto kujenga umahiri ni muhimu kuzingatia mbinu na zana za kufundishia na kujifunzia, shughuli wanazopaswa kutenda watoto na mbinu za upimaji. Katika kila umahiri mahususi kuna mbinu, zana, na shughuli pendekezwa zilizobainishwa. Hata hivyo mwalimu unapaswa kuwa mnyumbufu katika kutumia mbinu, zana na shughuli nyingine ili mradi imwezeshe mtoto kujenga umahiri uliokusudiwa.

4.2.1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuhusiana

Ufanisi wa mtoto katika kujifunza unategemea kwa kiasi kikubwa stadi za uhusiano alizo nazo. Kuhusiana kunamwezesha mtoto kukua kiakili, kimwili, kijamii na kihisia. *Je, mwalimu utamwezeshe mtoto kujenga uwezo wa kuhusiana?* Pamoja na majibu uliyonayo, unatakiwa kujenga na kuimarisha uhusiano mzuri kati yako na watoto, watoto kwa watoto pamoja na jamii inayokuzunguka na kuwa mfano wa kuigwa.

Mwalimu, katika eneo hili la kuhusiana utawaongoza watoto katika mambo yafuatayo: kujali, kuheshimiana na kujitawala. Pamoja na hayo, unaweza kuwashirikisha watoto katika mambo mengine yatakayowajengea uwezo wa kukuza uhusiano mwema.

Mambo ya kuzingatia: Kwa kuwa watoto wanatoka katika mazingira tofauti, ni muhimu kuzingatia mila na desturi za sehemu husika.

4.2.1.1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Tabia ya Kujali

Mwalimu, ili kumwezesha mtoto kujenga tabia ya kujali, ni muhimu wewe mwenyewe uoneshe kuwajali watoto na watu wengine pamoja na vitu vilivyopo katika mazingira. Hakikisha kuwa unakuwa makini katika maamuzi yako ya kila siku ikiwemo kujali muda na kuwa na nidhamu katika ufundishaji wako. Aidha, unapaswa kuwaongoza watoto kufanya shughuli mbalimbali zitakazowawezesha kujenga tabia ya kujali ikiwa ni pamoja na kutambulishana na kushirikiana katika kazi mbalimbali.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Tabia ya Kujali

Mtoto mwenye tabia ya kujali hujifunza vyema, hujijali na kuwajali wengine. Pia huzingatia muda, kanuni na taratibu, hujali shughuli anazozifanya na hupendwa na wengine.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, kisa mafunzo, hadithi, ngonjera, maigizo, nyimbo, michezo, maswali na majibu.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Runinga, kanda za video, redio, michoro, vitabu vya hadithi na picha.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kutambulishana

Mwalimu, waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kujitambulisha majina kamili na jinsi zao;
- (ii) Kutambulisha majina ya wazazi/walezi na watu wengine wanaoishi nao;
- (iii) Kuelezea mahali wanapoishi;
- (iv) Kutaja jina la shule wanayosoma;
- (v) Kuwatambulisha watoto wengine kwa majina yao; na
- (vi) Kutaja majina ya watu wengine yanayoonesha uhusiano.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kujitambulisha kwa majina kamili na jinsi yake
- (ii) Kutaja jina la mahali anapoishi na shule anayosoma
- (iii) Kuwatambulisha wengine kwa majina yao na uhusiano.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kushiriki Kazi Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja michezo wanayocheza nyumbani
- (ii) Kucheza michezo waliyoitaja
- (iii) Kushiriki katika michezo ya vikundi

- (iv) Kutaja kazi wanazofanya pamoja
- (v) Kushiriki katika kazi mbalimbali
- (vi) Kueleza umuhimu wa kufanya kazi kwa kushirikiana

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kushirikiana na wenzake katika michezo
- (ii) Kuonyesha uvumilivu
- (iii) Kushiriki katika kazi mbalimbali

4.2.1.2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Tabia ya Kuheshimu

Mwalimu, mwongoze mtoto katika kujenga tabia ya kuheshimu ambayo itamwezesha kuthamini utu wake na watu wengine bila kujali rangi, dini, jinsia na kabila. Mtoto akiwezesha kujenga tabia hii atakuwa mwenye manufaa katika jamii. Mwalimu unaweza kuwaongoza watoto kufanya shughuli mbalimbali ambazo zitaonesha matendo ya tabia njema.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Tabia ya Kuheshimu

Mwalimu kumbuka kuwa mtoto mwenye tabia ya kujiheshimu na kuwaheshimu wengine atajifunza vyema na ataishi vizuri katika jamii inayomzunguka.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, kisa mafunzo, maigizo, michezo, hadithi.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Picha, michoro, runinga, redio, mipira, vitabu.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kujenga Tabia ya Kusalimiana

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kuonesha jinsi wanavyosalimiana nyumbani
- (ii) Kusalimiana kwa kuzingatia rika
- (iii) Kuigiza matendo mbalimbali ya kusalimiana

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kuonesha matendo ya kusalimiana
- (ii) Kusalimiana kulingana na rika

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Matendo ya Tabia Njema

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja matendo mbalimbali wanayofanya katika mazingira yao
- (ii) Kubaini matendo ya tabia njema
- (iii) Kubainisha matendo ya tabia mbaya
- (iv) Kufanya vitendo vinavyoonesha tabia njema

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kubaini matendo ya tabia njema.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Mavazi Yanayokubalika

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja mavazi yanayovaliwa kulingana na mazingira (shuleni, nyumbani, nyumba za ibada, michezo, hali ya hewa)
- (ii) Kutaja mavazi yasiyokubalika kulingana na mazingira
- (iii) Kufanya vitendo vinavyoonesha mavazi yanayokubalika

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini mavazi yanayokubalika kulingana na mazingira.

4.2.1.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kujitawala

Kujitawala ni sehemu muhimu ya kukuza uwezo wa kuhusiana katika mazingira ya mtoto. Katika eneo hili, mwalimu utamwezesha mtoto kujenga utayari wa kuyamudu mazingira yake kwa kufanya vitendo mbalimbali vya kujitegemea, kutunza vitu na kutumia njia zinazokubalika kutawala hisia zake.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kujitawala

Kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kujitawala kunamsaidia kumudu mazingira yanayomzunguka.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Igizo dhima, nyimbo, simulizi, majadiliano, michezo, maigizo, kisa mafunzo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Kibao fumbo, vifaa vya usafi binafsi, mwanasesere, runinga, kanda za video.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kufanya Vitendo vya Kujitegemea

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kuonesha vitendo vya namna ya kuvaa na kuvua mavazi
- (ii) Kufunga na kufungua vifungio mbalimbali (zipu, kamba za viatu, vifungo, vizibo vya chupa)
- (iii) Kufanya usafi binafsi
- (iv) Kula chakula wenyewe

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kuonesha vitendo vya kuvaa na kuvua nguo
- (ii) Kufunga na kufungua vifungio
- (iii) Kula mwenyewe
- (iv) Kufanya usafi binafsi

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Namna ya Kutawala Hisia

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja vitendo vinavyoonesha hisia
- (ii) Kubaini vitendo vinavyosaidia kutawala hisia
- (iii) Kueleza namna ya kutawala hisia
- (iv) Kufanya vitendo vya kutawala hisia

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kubaini vitendo vinavyosaidia kutawala hisia
- (ii) Kuonesha namna ya kutawala hisia

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kujenga Tabia ya Kutunza Vitu

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja mahali pakutunzia vitu mbalimbali
- (ii) Kueleza umuhimu wa kutunza vitu
- (iii) Kupanga vitu mbalimbali mahali panapostahili
- (iv) Kutumia na kurudisha kitu mahali panapostahili

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kupanga vitu mbalimbali mahali panapostahili
- (ii) Kutumia na kurudisha vitu mahali panapostahili

4.2.2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuwasiliana

Mawasiliano yanamwezesha mtoto kukua kijamii, kiakili na kihisia. Je, *mwalimu utamwezesha mtoto kujenga uwezo wa kuwasiliana?* Pamoja na majibu uliyonayo mwalimu, hakikisha kuwa unampa mtoto fursa ya kufanya vitendo vya kusikiliza na kuzungumza kwa ufasaha.

Katika eneo hili la kuwasiliana, utamwongoza mtoto katika mambo yafuatayo: kusikiliza, kuzungumza, kumudu stadi za awali za kusoma na kumudu stadi za awali za kuandika. Pamoja na hayo, unaweza kuwashirikisha watoto katika mambo mengine yatakatayowajengea uwezo wa kuwasiliana kwa kutumia Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA). Mwalimu, unatakiwa kutambua kwamba darasa lina mchanganyiko wa watoto wenye mahitaji mbalimbali. Iwapo kuna watoto wenye mahitaji maalumu, unapaswa kuwatambua na kuwapa afua stahiki ili waweze kumudu kuwasiliana.

Mambo ya Kuzingatia

Watoto wanatoka katika mazingira yenye mila na desturi tofauti hivyo ni muhimu kuzingatia mila na desturi za jamii husika ili kumwezesha kujenga uwezo wa kuwasiliana

4.2.2.1 Kumwezesha Mtoto Kumudu Stadi za Kusikiliza

Mwalimu, ili kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kusikiliza, tumia vitu, mbinu na matendo mbalimbali yanayokuza usikivu. Hakikisha unaonesha mfano bora katika kuwasilikiza watoto na watu wengine. Stadi za kusikiliza zitamwezesha mtoto kujenga

utayari katika kujifunza kwake hasa pale atakapohitaji kupata maelezo juu ya utendaji wa mambo mbalimbali ndani na nje ya darasa.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kusikiliza

Mtoto mwenye stadi za kusikiliza atakuwa mwelewa, makini na mwenye kufuata maelekezo na maagizo yanayotolewa. Pia atakuwa na uwezo mkubwa wa kufanya mawasiliano na kupokea taarifa mbalimbali na kuzifanyia kazi kadri inavyostahili.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Igizo dhima, nyimbo, hadithi, majadiliano, maswali na majibu, michezo na maigizo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Michoro, picha, redio, runinga, ngoma, filimbi, binyanga, manyanga, kayamba, kanda za video, kinanda na piano.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu Vinavyotoa Sauti/Milio

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu mbalimbali vinavyotoa sauti/milio
- (ii) Kusikiliza vitu mbalimbali vinavyotoa sauti/milio
- (iii) Kubaini sauti/milio mbalimbali waliyosikiliza katika mazingira yao
- (iv) Kufanya vitendo vya kuigiza sauti/milio ya vitu, watu na wanyama.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuchunguza kama mtoto ameweza kubaini vitu mbalimbali vinavyotoa sauti.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kusikiliza Nyimbo, Mazungumzo na Hadithi Fupi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kusikiliza nyimbo, kutaja wahusika na kuelezea ujumbe wa wimbo waliosikiliza
- (ii) Kusikiliza mazungumzo, kutaja wahusika na kuelezea ujumbe kutokana na mazungumzo
- (iii) Kusikiliza hadithi, kutaja wahusika na kuelezea ujumbe wa hadithi walizosikiliza

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuchunguza kama mtoto ameweza kusikiliza na kuelezea ujumbe aliosikia katika nyimbo, mazungumzo na hadithi fupi.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kusikiliza Maelekezo/ Maagizo

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kusikiliza maelekezo na kutenda ipasavyo
- (ii) Kupokea maagizo na kutenda ipasavyo
- (iii) Kutaja maelekezo au maagizo anayopewa mara kwa mara katika mazingira yake.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama kila mtoto ameweza kupokea maelekezo na maagizo kwa usahihi na kutenda ipasavyo.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kucheza Mchezo wa Kupashana Habari

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja michezo ya kupashana habari wanayojua
- (ii) Kusikiliza na kupashana habari iliyotolewa
- (iii) Kueleza ujumbe wa habari iliyotolewa
- (iv) Kufanya vitendo vya kupashana habari kwa mambo yanayojitokeza nyumbani na shule

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuchunguza kama mtoto ameweza kutoa/kupokea ujumbe uliokusudiwa kwa usahihi.

4.2.2. 2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuzungumza

Kuzungumza ni sehemu muhimu ya kukuza uwezo wa kuwasiliana kwa mtu yeyote. Katika kuhakikisha kuwa mtoto anajengewa stadi za kuzungumza, mwalimu huna budi kumpa mtoto fursa ya kuzungumza. Katika sehemu hii, mwalimu utamjengea mtoto uwezo wa kuyamudu mazingira yake kwa kufanya vitendo mbalimbali vitakavyomwezesha kuzungumza kwa ufasaha ikiwemo kusalimiana, kutambulisha, kuimba, kujadiliana na kusimulia hadithi. Vilevile, mpe mtoto fursa ya kueleza vitu anavyovipenda na asivyovipenda.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kuzungumza kwa Ufasaha

Stadi ya kuzungumza ni sehemu muhimu katika kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kumudu kuwasiliana, kujenga uhusiano, kujiamini na kujifunza kwa urahisi.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Igizo dhima, nyimbo, hadithi, majadiliano, maswali na majibu, michezo, maigizo, midahalo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Michoro, picha, simu, vitabu vya hadithi, runinga, kanda za video.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kufanya Majadiliano/Mazungumzo

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja mambo ya kuzingatia wakati wa kufanya majadiliano/mazungumzo
- (ii) Kufanya majadiliano/mazungumzo
- (iii) Kucheza michezo ya kujibishana

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- i) Kutumia lugha kwa usahihi

- ii) Kutamka maneno kwa usahihi
- iii) Kucheza kwa kujibishana

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kutega na Kutegua Vitendawili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitendawili wanavyovifahamu
- (ii) Kutega vitendawili wanavyovifahamu
- (iii) Kutegua vitendawili vilivyotegwa

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama kila mtoto ameweza kutega na kutegua vitendawili.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kuimba Nyimbo Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja nyimbo wanazozifahamu
- (ii) Kuimba nyimbo wanazozipenda na kueleza ujumbe ulio katika wimbo
- (iii) Kuimba wimbo na kutenda matendo yanayohusiana na wimbo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutamka maneno kwa usahihi katika wimbo
- (ii) Kuimba nyimbo
- (iii) Kuelezea ujumbe wa wimbo ulioimbwa

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kusimulia Hadithi Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja hadithi wanazozifahamu
- (ii) Kusimulia hadithi na kueleza ujumbe wa hadithi iliyosimuliwa
- (iii) Kutaja wahusika waliojitokeza katika hadithi iliyosimuliwa
- (iv) Kuigiza matendo katika hadithi iliyosimuliwa

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kusimulia hadithi
- (ii) Kuelezea ujumbe wa hadithi iliyosimuliwa

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kuelezea Shughuli za Kila Siku

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja shughuli wanazozifanya kila siku nyumbani
- (ii) Kueleza shughuli wanazozifanya kila siku shuleni
- (iii) Kuigiza shughuli wanazozifanya katika mazingira yao

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kueleza shughuli anazofanya kila siku.

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kueleza Vitu Wanavyovipenda na Wasivyovipenda

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu vilivyopo kwenye mazingira yao
- (ii) Kueleza vitu wanavyovipenda na sababu za kupenda vitu hivyo
- (iii) Kueleza vitu wasivyovipenda na sababu za kutopenda vitu hivyo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuelezea vitu anavyovipenda na asivyovipenda.

4.2.2.3 Kumwezesha Mtoto Kumudu Stadi za Awali za Kusoma

Stadi za awali za kusoma ni stadi ambazo mtoto anatakiwa kuzijenga kabla ya kuanza kusoma rasmi. Stadi hizi zinamwezesha kujenga uwezo wa kuwasiliana katika mambo mbalimbali. *Je, mwalimu utamwezesha mtoto kumudu stadi za awali za kusoma?* Pamoja na majibu uliyo nayo, shughuli zifuatazo zitamjengea mtoto stadi za awali za kusoma: kupata fursa ya kuangalia picha mbalimbali, kuangalia machapisho, kutamka sauti za mwanzo za majina ya watu au vitu, kutaja majina ya vitu vyenye sauti za mwanzo zinazofanana na kutamka sauti za herufi za irabu na konsonanti. Mwalimu kumbuka kuwa herufi za konsonanti zimegawanyika katika makundi matatu ambayo ni (b, m, k, d, n), (l, t, p, s, f, j) na (g, y, z, h, r, w, v, ch). Hivyo unapaswa kuzifundisha kwa kuzingatia mtiririko wa makundi hayo.

Umuhimu wa Kumudu Stadi za Kusoma

Stadi za awali za kusoma zitamsaidia mtoto kujifunza kusoma kwa kufuata hatua stahiki.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, kisa mafunzo, michezo, kazi mradi, uchunguzi, hadithi, ziara za mafunzo, nyimbo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Kadi na chati za irabu (a, e, i, o, u) na konsonanti (a – z) picha za vitu ambavyo majina yake yanaanza na irabu na konsonanti.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kusoma Picha

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kukusanya picha mbalimbali
- (ii) Kuchagua picha wanazozipenda
- (iii) Kusoma picha walizozichagua kwa hisia

- (iv) Kuelezea picha walizozichagua
- (v) Kuchora picha

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kusoma picha kwa hisia
- (ii) Kuelezea picha aliyoichagua
- (iii) Kuonesha hisia wakati wa kusoma picha

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uelewa Kuhusu Vitabu/Machapisho

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuchunguza vitabu/machapisho mbalimbali
- (ii) Kushika machapisho kwa usahihi
- (iii) Kuchunguza mwonekano wa maandishi/chapa katika vitabu/machapisho

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kuchunguza picha na machapisho mbalimbali
- (ii) Kushika machapisho kwa usahihi

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Majina/Maneno Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja majina/maneno mbalimbali wanayoyafahamu
- (ii) Kuchunguza picha na kutaja majina ya vitu wanavyoviona.
- (iii) Kutaja majina ya vitu wanavyoviona katika mazingira yanayowazunguka
- (iv) Kutaja majina ya vitu katika makundi

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kutaja majina ya watu, wanyama na vitu.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kutamka Sauti za irabu (a, e, i, o, u)

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- i) Kuangalia picha mbalimbali za vitu ambavyo majina yake yanaanza na herufi ya irabu (a, e, i, o, u)
- ii) Kutamka sauti za mwanzo za majina ya picha hizo
- iii) Kufanya mazoezi ya kutamka sauti za mwanzo za majina yanayoanza na herufi za irabu
- iv) Kuimba nyimbo kwa kutamka irabu

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kutamka sauti za irabu

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kuhusianisha herufi za irabu (a, e, i, o, u) na sauti zake

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuangalia kadi za herufi za irabu

- (ii) Kuhusianisha herufi ya irabu na sauti yake
- (iii) Kutamka sauti za irabu kwa mpangilio.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuchunguza kama mtoto ameweza kuhusianisha herufi za irabu na sauti zake

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kubaini Picha Zenye Majina Yanayoanza na Irabu (a, e, i, o, u)

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuchunguza picha na kutaja majina ya vitu wanavyoviona yanayoanza na herufi za irabu.
- (ii) Kutaja majina/maneno mbalimbali wanayoyafahamu yanayoanza na herufi za irabu
- (iii) Kuchora picha zenye majina yanayoanza na irabu
- (iv) Kufanya vitendo vya kubainisha herufi za irabu (kupitia michezo, nyimbo)

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kutaja majina/maneno yanayoanza na herufi za irabu

Shughuli 7: Kuwawezesha Watoto Kutamka Sauti za Konsonanti (b, m, k, d, n)

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- i) Kuangalia picha mbalimbali za vitu ambavyo majina yake yanaanza na herufi ya konsonanti (b, m, k, d, n)
- ii) Kutamka sauti za mwanzo za majina ya picha hizo
- iii) Kufanya mazoezi ya kutamka sauti za mwanzo za majina yanayoanza na herufi za konsonanti (b, m, k, d, n)

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kutamka sauti za konsonanti (b, m, k, d, n)

Shughuli 8: Kuwawezesha Watoto Kuhusianisha herufi za konsonanti (b, m, k, d, n) na sauti zake

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- i) Kuangalia kadi za herufi za konsonanti (b, m, k, d, n)
- ii) Kuhusianisha herufi ya konsonanti (b, m, k, d, n) na sauti yake
- iii) Kufanya mazoezi ya kuhusianisha herufi za konsonanti (b, m, k, d, n) na sauti zake

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuchunguza kama mtoto ameweza kuhusianisha herufi za konsonanti (b, m, k, d, n) na sauti zake

Shughuli 9: Kuwawezesha Watoto Kubaini Picha zenye Majina Yanayoanza na Konsonanti (b, m, k, d, n)

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- i) Kuchunguza picha na kutaja majina ya vitu wanavyoviona yanayoanza na herufi za konsonanti (b, m, k, d, n)
- ii) Kutaja majina mbalimbali wanayoyafahamu yanayoanza na herufi za konsonanti (b, m, k, d, n)
- iii) Kuchunguza picha zenye sauti za mwanzo za herufi b, m, k, d, n na kuhusisha na herufi hizo
- iv) Kuchora picha zenye majina yanayoanza na irabu

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kutaja majina/maneno yanayoanza na herufi za konsonanti (b, m, k, d, n)

NB: Mwalimu rudia kufundisha makundi mengine ya konsonanti (l, t, p, s, f j) na (g, y, z, h, r, w, v, ch) kwa kufuata hatua kama shughuli ya 7-9 inavyoelekeza.

4.2.2.4 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Awali za Kuandika

Ujenzi wa stadi za awali za kuandika huhusisha namna mtoto anavyomudu mkao, kushika viandikio na kuandika. Mtoto akiweza kutumia viandikio atakuwa na uwezo wa kuwasilisha mawazo yake kwa njia ya maandishi. Ili kumwezesha mtoto kujenga stadi hizi, ni muhimu kumwongoza amudu matendo ya awali ya kuandika, ikiwemo mazoezi ya vidole na mkono, kuchora mistari, kuchora michoro mbalimbali, kuumba/kuunda vitu mbalimbali, kufuatisha maumbo ya herufi na kuandika herufi. Mwalimu kumbuka kuwa herufi za konsonanti zimegawanyika katika makundi matatu ambayo ni (b, m, k, d, n), (l, t, p, s, f j) na (g, y, z, h, r, w, v, ch). Hivyo unapaswa kuzifundisha kwa kuzingatia mtiririko wa makundi hayo.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Awali za Kuandika

Mtoto aliyejengewa stadi za awali za kuandika atakuwa na uwezo wa kuwasiliana kwa njia ya maandishi. Pia atakuwa na uwezo wa kutoa ujumbe au kuonesha hisia kupitia maandishi.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, michezo, onesho mbinu, kazi mradi, igizo dhima, maswali na majibu.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Kanda za video, tarakilishi, Vijiti, penseli, chaki, vifutio, vibao, vipande vya makasha, mchanga, kadi za herufi, maumbo ya herufi, kibao cha kuandikia, herufi mkwaruzo, stenseli, mkasi, mbegu za mimea, shanga na bango kitita.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kufanya Mazoezi Mbalimbali ya Kuimarisha Misuli ya Mikono na Vidole

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja matendo yanayohusisha misuli ya mikono na vidole
- (ii) Kufanya mazoezi ya kuimarisha misuli ya mikono na vidole
- (iii) Kufanya michezo mbalimbali itakayoimarisha misuli ya mikono na vidole

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kufanya vitendo vitakavyoimarisha misuli ya mikono na vidole.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kutumia Vichoreo/Viandikio

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja vichoreo/viandikio wanavyovifahamu
- (ii) Kushika na kutumia viandikio/vichoreo ipasavyo
- (iii) Kufanya mazoezi ya kutumia viandikio/vichoreo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kushika na kutumia viandikio/vichoreo ipasavyo.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kufanya Mazoezi ya Kuwaandaa Kuandika

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kufanya mazoezi ya kuchora mistari hewani na kwenye mchanga
- (ii) Kuchora mistari katika vibao, karatasi na makasha kutoka juu kwenda chini
- (iii) Kuchora mistari katika vibao, karatasi na makasha kutoka kushoto kwenda kulia

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutenda vitendo mbalimbali vya kujiandaa kuandika.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kuumba/Kuunda Maumbo ya Irabu

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kubaini makunzi watakayotumia kuumba/kuunda maumbo mbalimbali ya irabu
- (ii) Kuumba/kuunda maumbo ya irabu kwa kufuata hatua
- (iii) Kufanya mazoezi ya kuumba/kuunda

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuumba/kuunda maumbo ya irabu

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kufuatisha Maumbo ya Irabu

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kufuatisha maumbo ya irabu

- (ii) Kufuatisha maumbo ya irabu kwa kutumia vitu mbalimbali
- (iii) Kufanya mazoezi ya kufuatisha kwa kutumia rangi

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kufuatisha maumbo ya irabu yaliyoandaliwa
- (ii) Kufuatisha maumbo ya irabu kwa kutumia vitu mbalimbali

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kuandika herufi za Irabu (a, e, i, o, u) kwa Kufuata Hatua

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuandika herufi za irabu hewani kwa kufuata hatua
- (ii) Kuandika herufi za irabu kwenye mchanga kwa kufuata hatua
- (iii) Kuandika herufi za irabu kwenye vibao kwa kufuata hatua
- (iv) Kuandika herufi za irabu kwenye karatasi kwa kufuata hatua

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuandika herufi za irabu (a, e, i, o, u).

Shughuli 7: Kuwawezesha Watoto Kuumba/Kuunda Maumbo ya Konsonanti (b, m, k, d, n)

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- i) Kubaini makunzi watakayotumia kuumba/kuunda maumbo mbalimbali ya konsonanti
- ii) Kuumba/kuunda maumbo ya konsonanti kwa kufuata hatua
- iii) Kufanya mazoezi ya kuumba/kuunda

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuumba/kuunda maumbo ya konsonanti (b, m, k, d, n)

Shughuli 8: Kuwawezesha Watoto Kufuatisha Maumbo ya Konsonanti (b, m, k, d, n)

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kufuatisha maumbo ya konsonanti
- (ii) Kufuatisha maumbo ya konsonanti kwa kutumia vitu mbalimbali
- (iii) Kufanya mazoezi ya kufuatisha kwa kutumia rangi

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- i) Kufuatisha maumbo ya konsonanti yaliyoandaliwa
- ii) Kufuatisha maumbo ya konsonanti kwa kutumia vitu mbalimbali

Shughuli 9: Kuwawezesha Watoto Kuandika herufi za Konsonanti (b, m, k, d, n) kwa Kufuata Hatua

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- i) Kuandika herufi za konsonanti hewani kwa kufuata hatua
- ii) Kuandika herufi za konsonanti kwenye mchanga kwa kufuata hatua

- iii) Kuandika herufi za konsonati kwenye vibao kwa kufuata hatua
- iv) Kuandika herufi za konsonati kwenye karatasi kwa kufuata hatua

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuandika herufi za konsonati

NB: Mwalimu rudia kufundisha makundi mengine ya konsonanti (l, t, p, s, f j) na (g, y, z, h, r, w, v, ch) kwa kufuata hatua kama shughuli ya 7-9 inavyoelekeza.

4.2.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kutunza Afya

Sehemu hii inalenga kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kutunza afya yake. Mwalimu unapaswa kufahamu kuwa ili mtoto akue na kujifunza vyema, ni muhimu awe na afya njema. Tafiti zinaonyesha kwamba afya ya akili hutegemea afya ya mwili, hivyo basi suala la kutunza afya ni muhimu kupewa kipaumbele. *Mwalimu, unawezaje kuwajengea watoto uwezo wa kutunza afya?* Bila shaka ili kuwajengea watoto uwezo wa kutunza afya, unatakiwa uwawezeshe kutambua sehemu za mwili na namna ya kuzitunza, kutunza mavazi, kutunza vyombo vya chakula, kula chakula bora na kutambua magonjwa mbalimbali na jinsi ya kuyaepuka

Mambo ya Kuzingatia

Mwalimu, katika sehemu hii unashauriwa kufundisha sehemu za nje za mwili wa binadamu. Vilevile zingatia mila na desturi za jamii husika.

4.2.3.1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubainisha Sehemu za Nje za Mwili na Kazi Zake

Mwalimu, katika ufundishaji na ujifunzaji wa watoto unapaswa kuwajengea uwezo wa kuzifahamu sehemu za nje za mwili na kazi zake.

Umuhimu wa Kuwajengea Watoto Uwezo wa Kubaini Sehemu za Nje za Mwili

Ni muhimu kwa mtoto kuzitambua sehemu za nje ya mwili wake ili aweze kuzitunza.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, uchunguzi, majadiliano, maswali na majibu, bungua bongo, michezo, ngonjera, vitendawili, kisa mafunzo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Picha, vitabu, vifani, bango kitita, michoro na chati.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Sehemu za Nje za Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja sehemu mbalimbali za mwili
- (ii) Kubainisha sehemu za nje za mwili
- (iii) Kuonesha sehemu za nje za mwili
- (iv) Kuimba nyimbo zinazotaja sehemu za nje za mwili

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja sehemu za nje za mwili wake
- (ii) Kuonesha sehemu za nje za mwili wake

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Kazi za Sehemu za Nje ya Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja kazi za sehemu za nje ya mwili wake
- (ii) Kutenda vitendo mbalimbali kwa kutumia sehemu za nje za mwili
- (iii) Kuonesha kazi za kila sehemu za nje za mwili.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kueleza kazi za sehemu za nje ya mwili wake.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kutumia Milango ya Fahamu Kubaini Vitu Katika Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja milango ya fahamu
- (ii) Kuelezea kazi za milango ya fahamu
- (iii) Kutumia milango ya fahamu kutambua vitu katika mazingira.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutumia milango ya fahamu kutambua vitu katika mazingira.

4.2.3.2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kutunza Mwili

Mwalimu, mtoto anapaswa kujenga stadi za kutunza mwili. Ili kutekeleza hilo anatakiwa kutambua vifaa vya kufanyia usafi wa mwili na namna ya kuvitumia. Stadi hizi zinahusisha pia kuwaongoza watoto kueleza taratibu za kuzingatia wakati wa kufanya usafi wa mwili.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kutunza Mwili

Mwalimu, utunzaji wa mwili ni jambo la muhimu kwa mtoto ili aweze kuwa na afya bora na kujikinga na maradhi.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, igizo dhima, onesho mbinu, maswali na majibu, majadiliano, bungua bongo, uchunguzi, michezo, igizo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Chati, picha, vitabu, kanda za video, sabuni, maji, beseni, dodoki, jiwe laini la kujisugulia, taulo na mafuta.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vifaa vya Kufanyia Usafi wa Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vifaa wanavyotumia kufanyia usafi wa mwili
- (ii) Kuchunguza vifaa mbalimbali vya kufanyia usafi wa mwili
- (iii) Kuelezea matumizi ya vifaa vya kufanyia usafi wa mwili

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja vifaa mbalimbali anavyotumia kufanyia usafi wa mwili wake
- (ii) Kueleza kazi ya kila kifaa

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kufanyia Usafi wa Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kueleza namna wanavyofanyia usafi wa mwili
- (ii) Kuchunguza namna usafi wa mwili unavyofanyika kwa usahihi
- (iii) Kuonesha namna ya kufanyia usafi wa mwili kwa hatua

Upimaji

Mwalimu tumia vifaa vya upimaji kubaini kama kila mtoto ameweza kufanyia usafi wa mwili kwa kufuata hatua.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kueleza Umuhimu wa Kufanyia Usafi wa Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuonesha vitendo vya kufanyia usafi wa mwili
- (ii) Kueleza umuhimu wa kufanyia usafi wa mwili
- (iii) Kufanyia vitendo vinavyoonesha madhara ya kutofanyia usafi wa mwili.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kueleza umuhimu wa kufanyia usafi wa mwili.

4.2.3.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kutunza Mavazi

Stadi za utunzaji wa mavazi zinalenga kumwezesha mtoto kujenga tabia ya kuwa msafi na kutunza afya yake. Ili kumwezesha mtoto kujenga stadi hizo, mwongoze kutambua vifaa vya kufanyia usafi wa nguo, kufua na kukunja nguo pamoja na kuwa na mazoea ya kuvaa viatu.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kutunza Mavazi

Stadi za kutunza mavazi zinamsaidia mtoto kuwa nadhifu na kumwepusha na maradhi. Ni muhimu kwa mtoto kuwa na tabia ya kufua nguo zake na kuzihifadhi mahali panapostahili.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, kisa mafunzo, hadithi, ngonjera, maigizo, nyimbo, michezo, maswali na majibu, matembezi ya galari, changanya kete, fikiri jozisha na shirikisha.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Runinga, kanda za video, redio, picha, sabuni, maji, ndoo, beseni, taulo, pasi, kabati, sanduku, kikapu.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vifaa vya Kufanyia Usafi wa Nguo

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vifaa wanavyofanyia usafi wa nguo nyumbani
- (ii) Kueleza namna ya kutumia vifaa vya kufanya usafi wa nguo
- (iii) Kufanya vitendo vinavyoonesha namna ya kufanya usafi wa nguo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja vifaa vya kufanyia usafi wa nguo
- (ii) Kueleza matumizi ya kila kifaa
- (iii) Kufanya vitendo vya usafi wa nguo kwa usahihi

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kufua Nguo Ndogondogo na Nyepesi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kueleza namna ya kufua na kuanika nguo ndogondogo na nyepesi
- (ii) Kufua nguo ndogondogo na nyepesi kwa kufuata hatua
- (iii) Kuanika nguo mahali panapostahili
- (iv) Kueleza umuhimu wa kufua nguo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufua nguo kwa kuzingatia hatua na kuzianika.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto kujenga Uwezo wa Kukunja Nguo Ndogondogo

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vifaa vya kupiga pasi
- (ii) Kueleza umuhimu wa kupiga pasi.
- (iii) Kufanya vitendo vya kukunja nguo ndogondogo
- (iv) Kueleza faida za kukunja nguo
- (v) Kutaja mahali wanapohifadhi nguo

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kukunja nguo ndogondogo.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kubaini Umuhimu wa Kuvaa Viatu

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu wanavyovaa miguuni
- (ii) Kuonesha namna ya kuvaa viatu kwa usahihi
- (iii) Kueleza umuhimu wa kuvaa viatu
- (iv) Kueleza madhara ya kutovaa viatu

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza

- (i) Kuvaa viatu kwa usahihi.
- (ii) Kueleza umuhimu wa kuvaa viatu.

4.2.3.4 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kutunza Vyombo vya Chakula

Kuwajengea watoto stadi za kutunza vyombo vya chakula kutawasaidia kulinda afya zao na kujiepusha na magonjwa yatokanayo na uchafu. Mwalimu unapaswa kuwajengea watoto uwezo wa kutambua vyombo vinavyotumika kulia chakula, kutambua vifaa vinavyotumika kusafisha vyombo vya chakula na kuwajengea uwezo wa kusafisha vyombo hivyo.

Umuhimu wa Kuwajengea Watoto Stadi za Kutunza Vyombo vya Chakula

Mwalimu kuna umuhimu wa kuwajengea watoto stadi za kutunza vyombo vya chakula ili kujikinga na maradhi yatokanayo na uchafu na pia kuvifanya vidumu kwa muda mrefu.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, nyimbo, uchunguzi, michezo, maigizo, fikiri jozisha na shirikisha.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Runinga, kanda za video, chati, picha, kabati la vyombo, vyombo vya chakula, vitabu.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vyombo Vinavyotumika Kulia Chakula

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vyombo wanavyotumia kulia chakula nyumbani
- (ii) Kubainisha vyombo vya kulia chakula
- (iii) Kuchora vyombo vya kulia chakula
- (iv) Kutaja matumizi ya kila chombo cha kulia chakula

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutaja vyombo vya kulia chakula na matumizi yake.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kufanya Usafi wa Vyombo vya Chakula

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo

- (i) Kutaja vifaa vinavyotumika kusafishia vyombo
- (ii) Kuelezea jinsi ya kusafisha vyombo vya chakula
- (iii) Kufanya usafi wa vyombo vya chakula

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufanya usafi wa vyombo vya chakula.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kuhifadhi Vyombo vya Chakula

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja mahali wanapohifadhi vyombo vya chakula
- (ii) Kuelezea jinsi ya kuhifadhi vyombo vya chakula
- (iii) Kupanga vyombo vya chakula mahali panapostahili
- (iv) Kueleza umuhimu wa kuhifadhi vyombo vya chakula mahali panapostahili

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuhifadhi vyombo vya chakula mahali panapostahili.

4.2.3.5 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Chakula Bora

Chakula bora husaidia kuufanya mwili kuwa na afya bora. Chakula bora ni kile kilicho na mchanganyiko wa viini lishe muhimu na vya msingi kwa ajili ya mahitaji ya mwili. Mwalimu unapaswa kuwajengea watoto uwezo wa kutambua chakula bora kwa kuelezea vyakula wanavyokula, kubainisha chakula bora na kula kwa kufuata taratibu zinazokubalika.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Chakula Bora

Ufahamu wa watoto kuhusu chakula bora ni muhimu kwa sababu unawahamasisha kula chakula bora kwa ajili ya kuimarisha afya zao.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, nyimbo, uchunguzi, ngonjera, michezo, igizo dhima, ziara za mafunzo, kualika mgeni.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Picha, vyakula, maji, kanda za video, vitabu, bango, bango kitita, redio, runinga.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vyakula Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vyakula wanavyovifahamu
- (ii) Kueleza vyakula wanavyokula nyumbani
- (iii) Kutumia picha kubaini aina za vyakula

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vyakula mbalimbali.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Chakula Bora

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vyakula mbalimbali
- (ii) Kubainisha chakula bora kwa kuhusisha makundi mbalimbali ya vyakula
- (iii) Kueleza umuhimu wa kula chakula bora

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja chakula bora
- (ii) Kueleza umuhimu wa kula chakula bora

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kuandaa Chakula Bora

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuainisha vifaa vitakavyotumika kuandaa chakula
- (ii) Kutaja hatua za kuandaa chakula
- (iii) Kushiriki kuandaa na kula chakula walichoandaa

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kueleza namna ya kuandaa chakula bora

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kula kwa Kufuata Taratibu

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja nyakati mbalimbali za kula chakula
- (ii) Kutaja taratibu zinazofaa wakati wa kula
- (iii) Kula kwa kufuata taratibu zinazokubalika
- (iv) Kueleza umuhimu wa kula kwa kufuata taratibu zinazokubalika

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja taratibu zinazofaa wakati wa kula
- (ii) Kula kwa kufuata taratibu zinazokubalika

4.2.3.6 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Magonjwa

Mwalimu, ili mtoto awe na afya bora na aweze kujikinga na maradhi ni muhimu kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kutambua magonjwa, vyanzo vyake na jinsi ya kujikinga.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Magonjwa

Ni muhimu mtoto kubaini magonjwa na vyanzo vyake ili kujikinga na magonjwa hayo.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Igizo dhima, nyimbo, igizo, kisa mafunzo, bungua bongo, maswali na majibu, uchunguzi, ziara za mafunzo, michezo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Kanda za video, bango kitita, picha, vipeperushi, vitabu, chati, miongozo mbalimbali.

Shughuli 1: Kuwaongoza Watoto Kubaini Magonjwa

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja magonjwa waliyowahi kuugua
- (ii) Kuelezea dalili za magonjwa waliyowahi kuugua
- (iii) Kutaja magonjwa wanayoyafahamu
- (iv) Kuigiza dalili za magonjwa mbalimbali

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja magonjwa.
- (ii) Kueleza dalili za magonjwa

Shughuli 2: Kuwaongoza Watoto Kubaini Vyanzo vya Magonjwa

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vyanzo vya magonjwa
- (ii) Kubaini mazingira yanayoweza kusababisha magonjwa
- (iii) Kuigiza matendo yanayosababisha magonjwa.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kubaini vyanzo vya magonjwa.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Jinsi ya Kujikinga na Magonjwa

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja njia za kujikinga na magonjwa
- (ii) Kueleza umuhimu wa kujikinga na magonjwa
- (iii) Kuonesha vitendo vya kujikinga na magonjwa

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini jinsi ya kujikinga na magonjwa.

4.2.4 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kutunza Mazingira

Mazingira ni jumla ya vitu vyote vinavyomzunguka mwanadamu ikiwa ni pamoja na mimea na wanyama. Mtoto akijengewa uwezo wa kutunza mazingira atayajali na kuyathamini. Mwalimu unapaswa kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kutambua vitu vilivyomo katika mazingira yake, kusafisha mazingira hayo na kuchukua tahadhari anapotumia mazingira husika kwa shughuli mbalimbali.

Mambo ya Kuzingatia

Mwalimu katika kumwezesha mtoto kujenga stadi za utunzaji wa mazingira zingatia umri na usalama wa watoto.

4.2.4.1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Vitu Vilivyomo Katika Mazingira

Mtoto ataweza kubaini vitu katika mazingira yake ikiwa atajengewa uwezo wa kutambua vitu vilivyomo katika mazingira hayo. Aidha, mtoto anatakiwa kuwa na urazini wa kutunza mazingira ikiwa ni pamoja na kufanya usafi na kubaini vitu vinavyochafua mazingira.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kubaini Vitu Katika Mazingira

Mtoto akijengewa uwezo wa kutambua vitu katika mazingira atavithamini na kuvitunza.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Igizo dhima, kazi mradi, maswali na majibu, igizo, nyimbo, uchunguzi, kisa mafunzo, michezo, ziara za mafunzo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Vitabu, picha, kanda za video, redio, runinga na chati.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu Mbalimbali Katika Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu vilivyomo katika mazingira yanayowazunguka
- (ii) Kubaini vitu, watu na wanyama katika mazingira
- (iii) Kueleza matumizi ya vitu mbalimbali vilivyomo katika mazingira

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vitu vilivyomo katika mazingira yake.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu Vinavyochafua Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu vinavyochafua mazingira
- (ii) Kuigiza matendo ya uchafuzi wa mazingira
- (iii) Kueleza athari za uchafuzi wa mazingira

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vitu vinavyochafua mazingira.

4.2.4.2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kusafisha Mazingira

Kusafisha mazingira ni kitendo cha kuondoa takataka na vitu visivyohitajika katika eneo husika. Kumwezesha mtoto kujenga stadi za kusafisha mazingira kunahusisha kumwezesha kutambua vifaa vya kufanyia usafi wa mazingira na namna ya kufanya usafi wa mazingira.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Kusafisha Mazingira

Stadi za usafi wa mazingira ni muhimu kwa mtoto kwani zitamwezesha kulinda afya yake na kujikinga na magonjwa.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, uchunguzi, michezo, kisa mafunzo, igizo dhima, igizo, ziara za mafunzo, onesho mbinu.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Chati, picha, kanda za video, vitabu, runinga, radio, maji, mifagio, sabuni, reki, kizoleo, pipa la taka.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vifaa vya Kufanyia Usafi wa Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vifaa vya kufanyia usafi wa mazingira
- (ii) Kuelezea matumizi ya vifaa vya kufanyia usafi wa mazingira
- (iii) Kuchora vifaa vya kufanyia usafi wa mazingira
- (iv) Kueleza namna ya kutumia vifaa vya kufanyia usafi

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vifaa vya kufanyia usafi wa mazingira.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kufanya Usafi wa Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kueleza namna ya kusafisha mazingira
- (ii) Kueleza mambo ya kuzingatia wakati wa kusafisha mazingira
- (iii) Kuonesha jinsi ya kufanya usafi wa mazingira
- (iv) Kueleza umuhimu wa kufanya usafi wa mazingira
- (v) Kufanya usafi wa mazingira

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kueleza umuhimu wa kufanya usafi wa mazingira.
- (ii) Kufanya usafi wa mazingira.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu Vinavyochafua Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuchunguza picha zinazoonesha uchafuzi wa mazingira
- (ii) Kuigiza matendo yanayosababisha uchafuzi wa mazingira
- (iii) Kuelezea madhara ya uchafuzi wa mazingira

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vitu vinavyochafua mazingira

4.2.4.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuchukua Tahadhari

Kutambua vitu na maeneo hatarishi katika mazingira kunamwezesha mtoto kuchukua tahadhari. Katika eneo hili mtoto atashirikishwa kusafisha mazingira kwa kuondoa vitu hatarishi, kubainisha alama za tahadhari na kutenda matendo yanayohusisha kuchukua tahadhari.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuchukua Tahadhari

Kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kuchukua tahadhari kutamsaidia kulinda usalama wake na wa watu wengine.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, uchunguzi, michezo, igizo dhima, ngonjera, onesho mbinu, hadithi, ziara za mafunzo, fikiri jozisha na shirikisha.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Nyembe, sindano, mikasi, miiba, pini, picha, visu, vimbaka, misumari, moto, vipande vya chupa, bati.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu na Maeneo Hatarishi Katika Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu hatarishi katika mazingira yake
- (ii) Kutaja maeneo hatarishi katika mazingira
- (iii) Kueleza athari za vitu/maeneo hatarishi katika mazingira

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini vitu na maeneo hatarishi katika mazingira yake

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kuondoa Vitu Hatarishi Katika Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kubaini vitu hatarishi katika mazingira ya shule
- (ii) Kuigiza namna ya kutoa taarifa kuhusu uwepo wa vitu hatarishi katika mazingira
- (iii) Kuondoa vitu hatarishi katika mazingira kwa tahadhari na kwa kuzingatia usalama

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuondoa vitu hatarishi katika mazingira.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Alama za Tahadhari

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuelezea alama za tahadhari anazojijua
- (ii) Kuchunguza alama mbalimbali za tahadhari
- (iii) Kubaini alama za tahadhari
- (iv) Kueleza umuhimu wa alama za tahadhari

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini alama za tahadhari

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kuonesha Namna ya Kuchukua Tahadhari

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja matendo ya kuchukua tahadhari katika mazingira
- (ii) Kueleza umuhimu wa kuchukua tahadhari
- (iii) Kueleza namna ya kuchukua tahadhari
- (iv) Kuigiza vitendo vya kuchukua tahadhari

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuonesha namna ya kuchukua tahadhari.

4.2.5 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kumudu Stadi za Kisanii

Sanaa ni jumla ya mambo yote yanayofanywa na mwanadamu kwa ufundi/ubunifu na kwa kuzingatia ujumi unaojitokeza ili kuleta uhalisia. Eneo hili limejikita katika utendaji, hivyo mtoto awezeshwe kuwa na mpangilio, kufuata utaratibu na kuwa mbunifu katika kutumia fursa zilizopo zitakazomwezesha kuwa mtendaji wa shughuli za kisanii. *Mwalimu utamwezesha mtoto kujenga stadi za kisanii?* Pamoja na majibu yako, unapaswa kuwawezesha watoto kumudu sanaa za ubunifu zinazohusisha utendaji wa mikono na mwili na kumudu sanaa za ubunifu wa sauti.

Mambo ya Kuzingatia

Ni muhimu kuzingatia mahitaji ya watoto pamoja na usafi, usalama na mpangilio katika kazi za watoto.

4.2.5.1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Ubunifu Zinazohusisha Utendaji wa Mikono

Sanaa za utendaji wa mikono zinalenga katika kupata maumbo mbalimbali yenye ujumi unaojitokeza. Mwalimu waongoze watoto kutambua maumbo mbalimbali ya vitu, kutofautisha rangi mbalimbali, kuchunguza na kuelezea vitu, kuumba maumbo mbalimbali, kuchora na kupaka rangi, kuunda vitu mbalimbali, kutengeneza vifani, kutunga vitu katika uzi/kamba, kusuka pamoja na kutia nakshi.

Umuhimu wa Kujenga Stadi za Ubunifu Zinazohusisha Utendaji wa Mikono

Watoto waliojengewa stadi za ubunifu zinazohusisha utendaji wa mikono huwa ni wepesi kutenda, kuiga na kubuni kazi mbalimbali za sanaa huku wakitambua na kuthamini mazingira yao kama nyenzo kuu.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Changanya kete, matembezi ya galari, nyimbo, onesho mbinu, michezo, hadithi, kazi mradi, visa mafunzo, fikiri jozisha na shirikisha pamoja na kualika mgeni mtaalam.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Maji/unga, mimea, brashi, magome ya miti, mbegu za mimea, udongo wa mfinyanzi, plastisini/kinyunya, ngoma, stenseli.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Sanaa za Utendaji wa Mikono

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja kazi za sanaa zilizofanywa kwa mikono zinazopatikana katika mazingira yao
- (ii) Kubaini makunzi yaliyotumika kutengeneza vifaa hivyo

- (iii) Kuchunguza kazi za sanaa zilizoandaliwa
- (iv) Kueleza namna sanaa tofauti za utendaji wa mikono zilivyotengenezwa.

Upimaji

Mwalimu tumia zana upimaji ili kuona kama mtoto ameweza kubaini sanaa zilizofanywa kwa mikono

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kuumba Maumbo Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kubaini makunzi yafaayo kwa ajili ya ufinyanzi
- (ii) Kukusanya makunzi ya ufinyanzi
- (iii) Kuchunguza vitu vilivyofinyangwa
- (iv) Kufinyanga maumbo mbalimbali kwa kutumia makunzi stahiki.

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji ili kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kubaini makunzi yanayofaa kwa ajili ya ufinyanzi
- (ii) Kufinyanga maumbo mbalimbali kwa kutumia makunzi stahiki.

Shughuli: 3 Kuwawezesha Watoto Kuchora Picha/Maumbo Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kubaini vifaa vya uchoraji vinavyopatikana katika mazingira yake.
- (ii) Kutaja vitu anavyotaka kuchora
- (iii) Kuchora picha mbalimbali
- (iv) Kuelezea kitu alichochora

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji ili kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kuchora picha mbalimbali
- (ii) Kuelezea kitu alichochora

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kupaka Rangi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vifaa vya kupakia rangi
- (ii) Kukusanya vifaa vitakavyotumika kupaka rangi
- (iii) Kutaja vitu vitakavyopakwa rangi
- (iv) Kueleza namna ya kupaka rangi
- (v) Kupaka rangi kwa kufuata hatua

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kupaka rangi kwa kufuata hatua

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kuunda Vitu Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu mbalimbali vilivyoundwa
- (ii) Kubaini makunzi yaliyotumika kuunda vitu hivyo

- (iii) Kuelezea namna ya kuunda maumbo mbalimbali
- (iv) Kuunda vitu kwa kutumia makunzi yaliyotayarishwa

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuunda maumbo mbalimbali kwa kutumia makunzi stahiki.

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kutunga Vitu Katika Uzi/Kamba

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu vinavyoweza kutungwa
- (ii) Kuonesha namna ya kutunga vitu mbalimbali
- (iii) Kutunga vitu katika uzi/kamba

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutunga vitu katika uzi/kamba.

Shughuli 7: Kuwawezesha Watoto Kutia Nakshi Katika Vitu Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kubaini vitu vilivyotiwa nakshi
- (ii) Kutaja vitu vinavyoweza kutiwa nakshi
- (iii) Kutayarisha vitu vinavyotakiwa kutiwa nakshi
- (iv) Kueleza namna wanavyotia nakshi katika vitu mbalimbali
- (v) Kutia nakshi

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutia nakshi katika vitu.

Shughuli 8: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kusuka Vitu Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kubaini vitu vilivyosukwa
- (ii) Kubaini makunzi yatakayotumika katika ususi
- (iii) Kuonesha namna ya kusuka vitu mbalimbali
- (iv) Kusuka vitu kwa kufuata hatua

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kusuka vitu mbalimbali.

4.2.5.2 Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Ubunifu Zinazohusisha Utendaji wa Mwili

Sanaa za utendaji wa mwili hukuza uwezo wa mtoto kufikiri na kufanya shughuli zao kwa umakini. Sanaa hizi huwafanya watoto kuwa wepesi katika kutenda kwa kutumia viungo vyao vya mwili. Katika kufanikisha jambo hili unapaswa kuwaongoza watoto kufanya mazoezi ya kuvuta pumzi, mijengeo mbalimbali, kucheza michezo mbalimbali na kulenga shabaha.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Stadi za Ubunifu Zinazohusisha Utendaji wa Mwili

Ubunifu katika sanaa za utendaji wa mwili ni muhimu katika kumsaidia mtoto kuimarisha afya yake na kujifunza kwa wepesi.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, ziara za mafunzo, michezo, maswali na majibu, hadithi, kazi mradi, maigizo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Mipira, kamba, vibao fumbo, bembea, gololi, tiara, viunzi, matairi, vijiti, upinde na mishale, vitufe, ngoma, manati, kombeo

Shughuli 1: Kuwaongoza Watoto Kubaini Sanaa Zinazohusisha Utendaji wa Mwili

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja sanaa za utendaji wa mwili
- (ii) Kuonesha namna sanaa hizo zinavyotendwa
- (iii) Kueleza umuhimu wa kufanya sanaa zinazohusisha utendaji wa mwili

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kubaini sanaa za utendaji wa mwili.

Shughuli 2 Kuwaongoza Watoto Kufanya Mazoezi ya Kuvuta Pumzi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuonesha namna tofauti ya uvutaji wa pumzi
- (ii) Kufanya mazoezi ya kuvuta pumzi
- (iii) Kueleza umuhimu wa kufanya mazoezi ya kuvuta pumzi.

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini iwapo mtoto ameweza kuvuta pumzi kwa namna tofauti.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kufanya Mazoezi ya Mijongoe

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja mijongoe mbalimbali ya mwili
- (ii) Kuonesha namna mijongoe hiyo inavyofanyika
- (iii) Kufanya mazoezi ya mijongoe mbalimbali ya mwili.

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufanya mijongoe mbalimbali ya mwili.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kulenga Shabaha

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja michezo ya kulenga shabaha
- (ii) Kutaja vifaa vinavyotumika katika michezo hiyo

- (iii) Kuonesha namna ya kucheza michezo ya kulenga shabaha
- (iv) Kucheza michezo ya kulenga shabaha

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kucheza michezo ya kulenga shabaha.

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kucheza Michezo Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja michezo inayochezwa katika mazingira yao
- (ii) Kuainisha vifaa vinavyotumika wakati wa kucheza michezo hiyo
- (iii) Kuonesha namna michezo hiyo inavyochezwa
- (iv) Kubainisha michezo mingine na vifaa vyake
- (v) Kucheza michezo mbalimbali kwa kufuata taratibu.

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kucheza michezo mbalimbali

4.2.5.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kumudu Stadi za Ubunifu wa Sauti

Kumudu stadi za ubunifu wa sauti humsaidia mtoto kujifunza milio ya vitu na sauti za viumbe mbalimbali. Mwalimu, huna budi kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kuimba nyimbo, kutamba ngonjera, kughani mashairi, kuigiza sauti na milio, kuchekesha na kusimulia hadithi.

Umuhimu wa Kuwezesha Watoto Kumudu Stadi za Ubunifu wa Sauti

Ubunifu wa sauti ni muhimu katika kumwezesha mtoto kutumia ala za sauti katika kukuza stadi za kuzungumza na kuimba.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, nyimbo, visa mafunzo, kualika mgeni mtaalamu, majadiliano, ziara za mafunzo, michezo, maswali na majibu, hadithi, kazi mradi.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Ngoma, filimbi, njuga, manyanga, kayamba, kinanda, zeze, tarakilishi, runinga, vinaso sauti na vipaza sauti, marimba, vuvuzela.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kuimba Nyimbo

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja nyimbo wanazozifahamu
- (ii) Kubaini vifaa vitakavyotumika wakati wa kuimba
- (iii) Kuigiza matendo mbalimbali yanayoendana na nyimbo hizo
- (iv) Kuimba nyimbo
- (v) Kueleza ujumbe unaotokana na nyimbo walizoimba

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuimba nyimbo.

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kutamba Ngonjera

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja ngonjera wanazozifahamu
- (ii) Kujifunza ngonjera zilizoandaliwa
- (iii) Kutamba ngonjera
- (iv) Kuelezea ujumbe unaotokana na ngonjera

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutamba ngonjera.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kughani Mashairi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja mashairi wanayoyafahamu
- (ii) Kujifunza mashairi ya watoto yaliyoandaliwa
- (iii) Kughani mashairi
- (iv) Kuelezea ujumbe unaotokana na mashairi

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kughani mashairi.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kuigiza Sauti na Milio

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja sauti na milio mbalimbali wanayoifahamu
- (ii) Kubaini sauti na milio mbalimbali wanayoisikia
- (iii) Kuigiza sauti na milio mbalimbali

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuigiza sauti na milio mbalimbali.

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kufanya Matendo ya Kuchekesha

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja vichekesho wanavyovifahamu
- (ii) Kuigiza matendo ya uchekekehaji
- (iii) Kueleza umuhimu wa vichekesho.

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufanya matendo ya uchekekehaji.

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kusimulia Hadithi

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kutaja hadithi wanazozifahamu
- (ii) Kusimulia hadithi fupifupi
- (iii) Kutaja wahusika katika hadithi
- (iv) Kuelezea ujumbe unaotokana na hadithi iliyosimuliwa

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kusimulia hadithi.

4.2.6 Kumwezesha Mtoto Kuwajengea Uwezo wa Kutumia Dhana za Kihisabati

Dhana za kihisabati hutumika katika maisha ya kila siku. *Mwalimu utawezaje kumwezesha mtoto kujenga uwezo wa kumudu dhana za kihisabati?* Pamoja na majibu uliyonayo, unatakiwa kumwezesha mtoto kujenga dhana za kihisabati zinazojumuisha matendo ya kuhesabu, kupanga, kuonisha, kuunganisha, kutambua mahusiano ili kufanya kazi za namba, maumbo, nafasi na vipimo. Mwalimu katika eneo hili wawezeshe watoto kuainisha vitu mbalimbali katika mazingira, kufahamu dhana ya wakati, kumudu stadi za vipimo na kujenga dhana ya namba.

Dhana za kihisabati zinahusisha uwezo wa mtoto kufikiri na kutenda. Mwalimu zingatia upatikanaji wa vifaa na zana za kufundishia na kujifunzia zitokanazo na mazingira husika, bila kusahau matumizi ya TEHAMA. Zana hizo zimwezesha mtoto kujenga dhana za kihisabati.

4.2.6 .1 Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuainisha Vitu Katika Mazingira

Mwalimu, ni muhimu kutambua kuwa mazingira ya mtoto yana nafasi kubwa katika ujifunzaji wa dhana za kihisabati. Mwalimu unatakiwa kumwezesha mtoto kutambua vitu katika mazingira kupitia shughuli mbalimbali kama vile kutambua rangi, kupanga vitu kulingana na sifa na kucheza michezo ya kufananisha vitu kwa sifa zake.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Uwezo wa Kuainisha Vitu Katika Mazingira

Mtoto akijengewa uwezo wa kuainisha vitu katika mazingira yake atakuwa na urazini wa kuyatumia mazingira yake katika ujifunzaji wa dhana za kihisabati.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Ziara za mafunzo, kualika mgeni mtaalamu, hadithi, michezo, onesho mbinu, kazi mradi na majaribio.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Rangi tofauti za maji/unga, rangi zinazotokana na mimea, vihesabio, vibao fumbo, magome ya miti, mbegu za mimea, udongo wa mfinyanzi/plastisini, ngoma na picha.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubaini Vitu Katika Mazingira

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu mbalimbali anavyovijua
- (ii) Kuchunguza vitu vilivyoko ndani na nje ya darasa.
- (iii) Kutaja vitu walivyoviona
- (iv) Kuelezea vitu walivyoviona

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja vitu katika mazingira
- (ii) Kuelezea vitu alivyoviona katika mazingira

Shghuli 2: Kuwawezesha Watoto Kubaini Rangi Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja rangi za vitu mbalimbali
- (ii) Kupanga vitu katika makundi ya rangi zinazofanana
- (iii) Kutaja rangi za vitu walivyonavyo
- (iv) Kuchora na kupaka rangi

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kubaini rangi mbalimbali

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubaini Maumbo ya pembedatu, pembenne (mraba) na duara

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja maumbo mbalimbali wanayoyafahamu
- (ii) Kuchunguza picha za maumbo mbalimbali
- (iii) Kubainisha maumbo ya pembedatu, pembenne (mraba) na duara
- (iv) Kubainisha vitu vyenye maumbo ya pembedatu, pembenne (mraba) na duara katika mazingira waliyopo
- (v) Kuchora maumbo hayo.
- (vi) Kupaka rangi maumbo hayo

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kubaini maumbo ya pembedatu, pembenne (mraba) na duara.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kupanga Vitu Kulingana na Sifa Zake

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu mbalimbali
- (ii) Kubainisha vitu walivyokusanya
- (iii) Kupanga vitu hivyo kulingana na sifa zake
- (iv) Kucheza michezo ya kupanga na kupangua vitu

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kupanga vitu kulingana na sifa zake.

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kufananisha na Kutofautisha Vitu kwa Kutumia Michezo

Mwalimu mwongoze mtoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja michezo mbalimbali wanayoifahamu
- (ii) Kubaini michezo ya kufananisha na kutofautisha vitu
- (iii) Kucheza michezo ya kufananisha vitu
- (iv) Kucheza michezo kutofautisha vitu

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kufananisha vitu
- (ii) Kutofautisha vitu

4.2.6.2 Kumwezesha Mtoto Kutambua Dhana ya Wakati

Mwalimu, ili mtoto aweze kujenga dhana ya wakati ni vyema akashirikishwa katika kufuata utaratibu wa shughuli za kila siku. Hivyo basi, katika eneo hili mwalimu utawaongoza watoto kuigiza matendo mbalimbali kulingana na nyakati, kutaja nyakati tofauti, kueleza shughuli zinazofanyika katika mazingira mbalimbali kwa nyakati tofauti, kutaja siku za juma na kutofautisha siku katika juma.

Umuhimu wa Kuwajengea Watoto Dhana ya Wakati

Mwalimu, kumbuka kuwa dhana ya wakati ni muhimu sana kwa watoto kuweza kujua muda, mpangilio, utaratibu na kuwa makini katika shughuli zao za ujifunzaji wa kila siku. Watoto wakielewa vyema dhana ya wakati itawawezesha kuwa wenye kujali, kuthamini na kutekeleza majukumu yao kulingana na muda uliopangwa.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, hadithi, michezo, maigizo, majadiliano ya vikundi na kazi mradi.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Vibao fumbo, saa, kanda za video, runinga, redio, simu, tarakilishi, picha, michoro, vitu halisi.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubainisha Nyakati Tofauti

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja matendo mbalimbali wanayofanya kila siku shuleni na nyumbani
- (ii) Kutaja nyakati wanazofanya matendo hayo
- (iii) Kuigiza matukio yanayoashiria nyakati

Upimaji

Mwalimu, tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja nyakati tofauti
- (ii) Kuonesha matendo kulingana na nyakati

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kutenda Kulingana na Nyakati

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kuigiza matendo kulingana na nyakati
- (ii) Kuimba nyimbo zinazoelezea matendo katika nyakati mbalimbali
- (iii) Kucheza michezo inayohusisha matendo katika nyakati tofauti

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto anaweza kutenda kulingana na wakati.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kubainisha Siku za Juma

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja siku mbalimbali wanazozijua

- (ii) Kutaja majina ya siku katika juma kwa mpangilio
- (iii) Kucheza michezo ya kutaja siku za juma

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutaja siku za juma kwa mpangilio

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kutofautisha Siku Katika Juma

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja siku za shule na zisizo za shule
- (ii) Kutaja siku za ibada
- (iii) Kufanya vitendo vinavyotofautisha siku za juma

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza

- (i) Kutofautisha siku za juma
- (ii) Kufanya vitendo vinavyotofautisha siku za juma

4.2.6.3 Kumwezesha Mtoto Kujenga Watoto Uwezo wa Kupima Vitu

Ili mtoto aweze kumudu stadi za vipimo ni vyema mwalimu uwe umemjengea dhana ya vipimo. *Je, utatumia vifaa gani katika mazingira yako kumwezesha mtoto kumudu stadi za vipimo?* Bila shaka unaweza kutumia vitu mbalimbali vinavyosaidia kulinganisha vitu kwa sifa zake kama vile unene, wembamba, urefu, ufupi, wingi, uchache pamoja na wepesi na uzito.

Umuhimu wa Mtoto Kumudu Stadi za Vipimo

Stadi hizi zitamwezesha mtoto kufanya vitendo mbalimbali vinavyohusisha vipimo katika maisha yake ya kila siku.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Onesho mbinu, uchunguzi, kazi mradi, nyimbo, michezo, ziara za mafunzo.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Rula, kamba, mizani, futi kamba, picha, michoro, runinga, kanda za video, mchanga, maji, mawe madogo madogo, kopo

Shughuli: Kuwawezesha Watoto Kulinganisha Vitu Kwa Sifa Zake

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu vyenye sifa tofauti vilivyoko katika mazingira yanayomzunguka
- (ii) Kulinganisha vitu kwa wingi na uchache
- (iii) Kulinganisha vitu kwa unene na wembamba
- (iv) Kulinganisha vitu kwa ukubwa na udogo
- (v) Kulinganisha vitu kwa urefu na ufupi
- (vi) Kucheza michezo ya kulinganisha vitu kwa kuzingatia sifa anuai
- (vii) Kupanga vitu kwenye makundi kulingana na sifa zake

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kulinganisha vitu kwa sifa zake.

4.2.6.4 Kumwezesha Mtoto Kujenga Dhana ya Namba

Matumizi ya namba yanaonekana katika maisha ya kila siku ya binadamu. Mwalimu, utawawezeshaje watoto kutambua na kutumia dhana ya namba katika maisha ya kila siku? Pamoja na majibu uliyonayo unaweza kutumia vitu mbalimbali katika mazingira kujenga dhana ya namba.

Umuhimu wa Kumwezesha Mtoto Kujenga Dhana ya Namba

Ni muhimu kumwezesha mtoto kujenga dhana ya namba kwa kuwa anatumia namba katika ujifunzaji na maisha yake ya kila siku.

Mbinu za Kufundishia na Kujifunzia

Nyimbo, kazi mradi, changanya kete, visa mafunzo, hadithi, michezo, bungua bongo, maswali na majibu na majadiliano.

Zana za Kufundishia na Kujifunzia

Kadi za namba, vihesabio, vibao fumbo, kanda za video, runinga, redio, simu, tarakilishi, chati za namba na vitu halisi.

Shughuli 1: Kuwawezesha Watoto Kubainisha Vitu Vinavyosaidia Kujenga Dhana ya Namba

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu mbalimbali katika mazingira
- (ii) Kubainisha vitu vinavyojenga dhana ya namba
- (iii) Kutaja vitu vilivyomo katika mazingira yao kwa idadi
- (iv) Kufanya matendo kwa mpangilio/mfuatano ili kujenga dhana ya namba
- (v) Kuchunguza picha zenye mpangilio/mfuatano unaofanana

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kutaja vitu vinavyosaidia kujenga dhana ya namba
- (ii) Kutaja vitu katika mazingira kwa idadi
- (iii) Kufanya matendo kwa mpangilio/mfuatano ili kujenga dhana ya namba

Shughuli 2: Kuwawezesha Watoto Kujenga Uwezo wa Kutamka Namba 1 - 9

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutamka namba 1-9
- (ii) Kufanya vitendo rahisi vya kutamka namba 1-9
- (iii) Kuimba wimbo wa namba 1 -9
- (iv) Kutamka namba 1-9 kwa mfuatano na kwa usahihi

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kutamka namba 1-9 kwa usahihi na kwa mfuatano.

Shughuli 3: Kuwawezesha Watoto Kufanya Vitendo Rahisi vya Kutamka Namba 1-9

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja vitendo vinavyowezesha kutamka namba 1-9
- (ii) Kuonesha vitendo mbalimbali vya kutamka namba 1-9
- (iii) Kucheza michezo ya kutamka namba 1-10

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufanya vitendo vya kutamka namba 1 - 9.

Shughuli 4: Kuwawezesha Watoto Kuhesabu Namba Kwa Kutumia Vitu

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu mbalimbali vitakavyotumika kuhesabu namba
- (ii) Kuhesabu vitu katika mazingira kuanzia kitu1 hadi vitu 10
- (iii) Kutumia vihesabio kuhesabu namba

Upimaji

Zana mbalimbali za upimaji zitumike kuona kama mtoto ameweza kuhesabu vitu kuanzia kitu1 hadi vitu 9

Shughuli 5: Kuwawezesha Watoto Kuoanisha Idadi ya Vitu na Namba

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu katika mazingira
- (ii) Kuweka vitu walivyokusanya katika makundi kwa idadi isiyoziidi 9.
- (iii) Kuoanisha idadi ya vitu katika makundi na namba
- (iv) Kufanya vitendo vya kuoanisha vitu na namba.

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kuoanisha idadi ya vitu na namba

Shughuli 6: Kuwawezesha Watoto Kufanya Matendo ya Kuongeza na Kupunguza Vitu

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kukusanya vitu mbalimbali katika mazingira
- (ii) Kufanya matendo ya kuongeza kwa kutumia vitu
- (iii) Kucheza michezo mbalimbali inayojenga dhana ya kuongeza
- (iv) Kufanya matendo ya kupunguza kwa kutumia vitu
- (v) Kucheza michezo mbalimbali inayojenga dhana ya kupunguza

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza kufanya matendo ya kuongeza na kupunguza vitu.

Shughuli 7: Kuwawezesha Watoto Kubainisha Maumbo ya Namba Kwa Kutumia Vitu Mbalimbali

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- (i) Kutaja vitu vinavyofanana na maumbo ya namba

- (ii) Kutumia vitendo rahisi kuonisha maumbo na namba
- (iii) Kuonisha maumbo ya namba na vitu

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kubaini kama mtoto ameweza:

- (i) Kubainisha maumbo ya namba.
- (ii) Kuonisha maumbo ya namba na vitu.

Shughuli 8: Kuwawezesha Watoto Kuumba/Kuunda Maumbo ya Namba

Mwalimu waongoze watoto kufanya yafuatayo:

- i) Kubaini makunzi watakayotumia kuumba/kuunda maumbo mbalimbali ya namba
- ii) Kuumba/kuunda maumbo ya namba kwa kufuata hatua
- iii) Kupaka rangi maumbo ya namba waliyoyaumba/waliyoyaunda

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuumba/kuunda maumbo ya namba

Shughuli 9: Kuwawezesha Watoto Kufuatisha Maumbo ya Namba

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kufuatisha maumbo ya namba
- (ii) Kupaka rangi maumbo ya namba

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza:

- (i) Kufuatisha maumbo ya namba yaliyoandaliwa
- (ii) Kupaka rangi maumbo ya namba kwa usahihi

Shughuli 10: Kuwawezesha Watoto Kufanya Vitendo Vinavyojenga Dhana ya Sifuri

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuweka idadi tofauti ya pipi kwenye visahani tofauti. Kati ya hivyo pawepo na kisahani kisichokuwa na pipi. Kutaja idadi ya pipikatika kila kisahani. Kisahani kisichokuwa na kitu ndio sifuri yaani hakuna kitu.
- (ii) Kufanya vitendo vingine vya kujenga dhana ya sifuri kwa kutumia zana tofauti.
- (iii) Kutumia michezo/nyimbo/maigizo mbalimbali kujenga dhana ya sifuri.

Shughuli 11: Kuwawezesha Watoto Kuandika Namba 1-10 kwa Kufuata Hatua

Mwalimu waongoze watoto kutenda yafuatayo:

- (i) Kuandika namba hewani kwa kufuata hatua
- (ii) Kuandika namba kwenye mchanga kwa kufuata hatua
- (iii) Kuandika namba kwenye vibao kwa kufuata hatua
- (iv) Kuandika namba kwenye karatasi kwa kufuata hatua

Upimaji

Mwalimu tumia zana za upimaji kuona kama mtoto ameweza kuandika namba 1- 10 kwa kufuata hatua.

REJEA

Aga Khan Foundation. (2014). *Strengthening Education System in East Africa. Bridging Curriculum (Draft)*.

Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. (2013a). *Mwongozo wa Kuandaa na Kutumia Vifaa vya Michezo kwa Watoto Wadogo*. Programu ya Mafunzo Kazini kwa Walezi wa Vituo vya Kulelea Watoto Wadogo Mchana na Walimu wa Elimu ya Awali: Dar es Salaam.

Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. (2013b). *Mwongozo wa Utambuzi wa Mapema wa Watoto Wenye Mahitaji Maalum na Afua Stahiki Umri 0 – 8*. Programu ya Mafunzo Kazini kwa Walezi wa Vituo vya Kulelea Watoto Wadogo Mchana na Walimu wa Elimu ya Awali: Dar es Salaam.

Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (2014). *Sera ya Elimu na Mafunzo*

Madrassa Early Childhood Program. (2014). *Uongozi na Usimamizi wa Darasa la Maandalizi: Zanzibar*.

Mtandao wa Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Watoto Wadogo Tanzania. (TECDEN). (2013). *Kiunzi cha Malezi, Makuzi na Maendeleo ya Awali ya Mtoto Tanzania*. TECDEN: Dar es Salaam.

Naudeau, S., Kataoka, N., Valerio, A., Neuman, M. J. & Elder, L. K. (2010). *Investing in Young Children: An Early Childhood Development Guide for Policy Dialogue and Project Preparation*. The World Bank: Washington.

Taasisi ya Elimu Tanzania (2003). *Mafunzo ya Ualimu Ngazi ya Cheti*: Inter Press of Tanzania Limited. DSM

Tassoni, P., Beith, K., Eldridge, H. & Gough, A. (2002). *Diploma in Child Care and Education*. Oxford: Heineman Educational Publishers.

Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi. (2013). *Ujuzi wa Malezi Changamshi kwa Watoto Wadogo*: Dar es Salaam.

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO A

Azimio la Kazi

Jina la shule: ..... Jina la mwalimu: .....
Darasa..... Muhula ..... Mwaka.....

Umahiri Mkuu	Umahiri Mahususi	Shughuli kuu za Kutendwa na Mtoto	Shughuli Ndogo za Kutendwa na Mtoto	Mwezi	Wiki	Idadi ya Vipindi	Zana za Kufundishia na Kujifunzia	Zana za Upimaji	Rejea	Maoni

KIAMBATISHO B

Andalio la Somo

Jina la shule: ..... Jina la Mwalimu: .....
Darasa: ..... Tarehe .....
Kipindi cha..... Muda .....

Idadi ya watoto					
Walioandikishwa			Waliohudhuria		
Wasichana	Wavulana	Jumla	Wasichana	Wavulana	Jumla

Umahiri Mkuu: .....

Umahiri Mahususi: .....

Shughuli Kuu: .....

Shughuli Ndogo: .....

Vifaa/Zana:.....

Rejea:.....

Shughuli za Kutenda Mwalimu

i) .....

ii) .....

iii) .....

iv) .....

v) .....

Shughuli za Kutendwa na Mtoto

i) .....

ii) .....

iii) .....

iv) .....

v) .....

Viashiria Pendekezwa vya utendaji

i) .....

ii) .....

iii) .....

iv) .....

Tafakuri .....

Tathmini ya ufundishaji na Ujifunzaji: .....

Maoni: .....

KIAMBATISHO C

Orodha Hakiki

Jina la Mwalimu.....Darasa: .....
Tarehe .....Muda .....

Umahiri Mkuu: Kuhusiana

Umahiri Mahususi: Kujali

Shughuli kuu: Kutambulishana

Shughuli ndogo inayotendwa na mtoto:

- (i) Kujitambulisha majina kamili na jinsi zao;
- (ii) Kutambulisha majina ya wazazi/walezi na watu wengine anaishi nao;
- (iii) Kueleza mahali wanapoishi;
- (iv) Kutaja jina la shule wanayosoma;
- (v) Kuwatambulisha watoto wengine kwa majina yao; na
- (vi) Kutaja majina ya watu wengine yanayoonesha uhusiano.

Jina la mtoto	Viashiria Pendekezwa vya Upimaji															
	Kutaja jina lake				Kutaja mahali anaishi				Kutaja jina la shule				Kutambulisha wengine			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Esta		√			√						√				√	
Jamila			√		√				√				√			
Maiko		√				√				√						√
Jafari			√					√		√					√	

Mwalimu unaweza kutumia alama ya vema (√) kuonesha kiwango alichofikia mtoto katika kutenda shughuli husika kwa kuzingatia viwango vifuatavyo:

1 = Hajaweza 2 = Wastani 3 = Vizuri 4 = Vizuri Sana

KIAMBATISHO D

Hojaji

- 1) Mtoto wako anaitwa nani?
- 2) Ana umri wa miaka mingapi?
- 3) Ni mtoto wa ngapi kuzaliwa?
- 4) Je, mtoto wako anaendelea kuhudhuria kliniki?
- 5) Je, mtoto wako ana tatizo lolote la kiafya? kama ndiyo ni tatizo gani? Hatua gani zilizochukuliwa?
- 6) Je, mnaishi wapi? Je, ni nani atakayekuwa anamleta mtoto shule au kumfuata wakati wa kurudi nyumbani?

KIAMBATISHO E

Fomu ya Maendeleo ya Watoto wa Elimu ya Awali

Jina la shule..... Jina la Mwalimu.....
 Mwaka..... Mwezi.....
 Muhula.....Umri wa Watoto (miaka 3-4) .....Miaka 5.....

Sehemu A: Maendeleo ya Ujifunzaji wa Umahiri

UMAHIRI WA KUHUSIANA

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI											
	Kujali				Kuheshimiana				Kujitawala			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Esta												
Jamila												
Maiko												
Jafari												

UMAHIRI WA KUWASILIANA

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI															
	Kusikiliza				Kuzungumza				Kumudu stadi za awali za Kusoma				Kumudu stadi za awali za Kuandika			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Esta																
Jamila																
Maiko																
Jafari																

UMAHIRI WA KUTUNZA AFYA

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI																							
	Kubainisha sehemu za nje ya mwili na kazi zake				Kutunza Mwili				Kutunza mavazi				Kutunza vyombo vya chakula				Kubainisha chakula bora				Kubainisha magonjwa			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Esta																								
Jamila																								
Maiko																								
Jafari																								

UMAHIRI WA KUTUNZA MAZINGIRA

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI												
	Kubainisha vitu vilivyomo katika mazingira				Kusafisha mazingira				Kuchukua tahadhari				
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Esta													
Jamila													
Maiko													
Jafari													

UMAHIRI WA KUMUDU STADI ZA KISANII

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI												
	Kumudu sanaa za ubunifu zinazohusisha utendaji wa mikono				Kumudu sanaa za ubunifu zinazohusisha utendaji wa mwili				Kumudu sanaa za ubunifu wa sauti				
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	
Esta													
Jamila													
Maiko													
Jafari													

UMAHIRI WA KUTUMIA DHANA ZA KIHISABATI

JINA LA MTOTO	VIWANGO VYA UTENDAJI KATIKA UMAHIRI MAHUSUSI															
	Kuainisha vitu katika mazingira ya shule				Kujenga dhana ya wakati				Kumudu stadi za vipimo				Kujenga dhana ya namba			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Esta																
Jamila																
Maiko																
Jafari																

Mwalimu unaweza kutumia alama ya vema (√) kuonesha kiwango alichofikia mtoto katika kutenda shughuli husika kwa kuzingatia viwango vifuatavyo:

1 = Hajaweza 2 = Wastani 3 = Vizuri 4 = Vizuri Sana

Sehemu B: Maendeleo ya Mtoto Kitabia na Kiafya

Jina la Mtoto	Maelezo kuhusu maendeleo ya tabia	Maelezo kuhusu maendeleo ya mtoto kiafya
Esta		
Jamila		
Maiko		

Maoni ya mwalimu.....

KIAMBATISHO F

Fomu ya Taarifa ya Maendeleo ya Mtoto wa Elimu ya Awali

Jina la mtoto: ..... Jina la shule: .....

Umri wa mtoto: ..... Me/Ke: .....

I	Maendeleo ya Ujifunzaji wa Umahiri	Kiwango cha Mafanikio	Maoni
	Kuhusiana		
	Kuwasiliana		
	Kutunza afya		
	Kutunza mazingira		
	Kumudu stadi za kisanii		
	Kutumia dhana za kihisabati		
II	Maendeleo ya Tabia		
III	Maendeleo ya Afya		

Mwalimu unaweza kutumia maneno yafuatayo kuonesha kiwango alichofikia mtoto katika kujifunza: Vizuri Sana, Vizuri, Wastani, Hajaweza.

Maoni ya Mwalimu: .....

Jina la Mwalimu: ..... Sahihi: ..... Tarehe: .....

Maoni ya Mwalimu Mkuu: .....

Jina la Mwalimu Mkuu: ..... Sahihi: ..... Tarehe: .....

KIAMBATISHO G

Utaratibu wa Siku Katika Shule ya Awali

SIKU	2:00-2:15	2:15-2:35	2:35-2:55	2:55-3:15	3:15-4:15	4:15-4:35	4:35-4:55	4:55-5:15	5:15-5:30
JUMATATU	Mduara wa Asubuhi	Kuwasiliana	Kumudu Stadi za Kisanii	Kuhusiana	MAPUMZIKO	Kutunza Afya	Kuwasiliana	Maeneo ya Ujiifunzaji	Mduara wa Kuagana
JUMANNE	Mduara wa Asubuhi	Kutunza Afya	Kutunza Mazingira	Kumudu Stadi za Kisanii	MAPUMZIKO	Kuwasiliana	Kumudu Dhana za Kihisabati	Maeneo ya Ujiifunzaji	Mduara wa Kuagana
JUMATANO	Mduara wa Asubuhi	Kumudu Stadiza Kisanii	Kuwasiliana	Kutunza Afya	MAPUMZIKO	Kumudu Dhana za Kihisabati	Kutunza Afya	Maeneo ya Ujiifunzaji	Mduara wa Kuagana
ALHAMISI	Mduara wa Asubuhi	Kumudu Dhana za Kihisabati	Kutunza Afya	Kuwasiliana	MAPUMZIKO	Kumudu Stadi za Kisanii	Kutunza Mazingira	Maeneo ya Ujiifunzaji	Mduara wa Kuagana
IJUMAA	Mduara wa Asubuhi	Kuhusiana	Kumudu Dhana za Kihisabati	Kumudu Stadi za Kisanii	MAPUMZIKO	Kutunza Afya	Kuwasiliana	Maeneo ya Ujiifunzaji	Mduara wa Kuagana

KIAMBATISHO H

Fomu ya Viashiria vya Utayari wa Mtoto wa Miaka 3 na 4 Kujiunga na Darasa la Elimu ya Awali

Jina la Mtoto ..... Umri .....

Vigezo vya Kuzingatia	Amemudu	Hajamudu
1. Uwezo wa kujitegemea		
Kuvaa mwenyewe		
Kwenda chooni		
Kutoa kamasi		
Kula/kunywa mwenyewe		
Kucheza michezo rahisi		
2. Uwezo wa kujieleza		
Kusalimia,		
Kutaja jina lake, jina la mzazi/mlezi na ndugu zake katika familia,		
Kujieleza anakoishi		
Kueleza hali yake ya afya		
Kueleza shida aliyonayo		
Kuomba kitu/ruhusa		
3. Uwezo wa kufuata maelekezo rahisi		
Simama/kaa/njoo/nenda		
4. Hamasa ya mtoto mwenyewe		
Jinsi anavyojibu maswali		
Kuonesha furaha/uchangamfu		
Kushirikiana na wenzake		
Kucheza na wenzake		
Kujichanganya na wenzake		

Maoni ya mwalimu .....

